

rdélyi riport

H E T I H Í R M A G A Z I N
XIII. ÉVF. 24. (508.) SZÁM – 2014. JÚNIUS 27.

Egy elfuserált
keresztapa

| ÚTKÖZŐ

Lajos király
vesszeje

| RIPORT

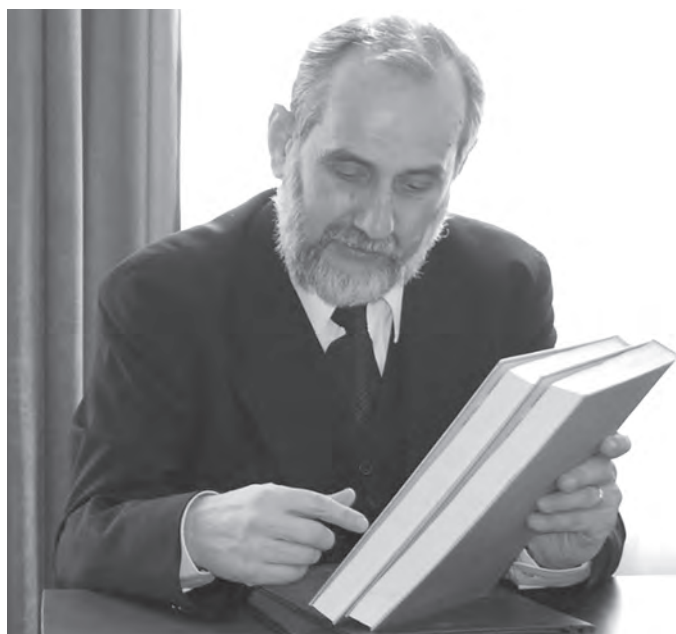
Érettségi: közép-európai
fokon?

| OKTATÁS

Mouawad-dráma Temesváron

A gyűlölet futótüze

A Riport Kiadó tisztelettel meghívja

Varga Gábor CONFESSIONIS

című kötetének kolozsvári bemutató-
jára a Kolozsvár Társaság termében
Főtér (P-ța Unirii) u. 22/8, június
27-én, pénteken 17 órakor.

A szerzővel **Szűcs László** beszélget.
Az est házigazdája **Kántor Lajos**.

tartalom

HETI MÉRLEG

4–6 A hét hírei, Müzli, Hír
plusz komment
Szűcs László: Játék
és szenvedély

AKTUÁLIS

7–9 Cseke Péter
Tamás, Parászka Boróka:
Gyengélkedő demokráciáink
– a Freedom House
Nemzetek átalakulóban
jelentéséről

ÜTKÖZŐ

10–11 Cseke Péter
Tamás: Egy elfuserált
keresztapa – Boda József
és Bogdan Teodorescu
a Mircea Bănescu-ügyről

RIPORT

12–14 Tasnádi-Sáhy
Péter: Lajos király vesszeje –
Borfesztivál Bihardiószezen

PORTRÉ

15–17 Szilágyi Aladár:
Az író nem poros múzeumi
tárgy – Szilágyi Zsófia
irodalomtörténész, kritikus

HÁTTÉR

18–19 Ady András:
Rémálom egy kalifátusért

OKTATÁS

20–21 Parászka Boróka:
Érettségi: közép-európai
fokon?

JELENSÉG

22–23 Kustán Magyar
Attila: Haladásra szomjazók
menedéke – a kolozsvári
tranzit.ro központról

THALIA

24–25 Simon Judit:
A gyűlölet futótüze –
Mouawad darab bemutatója
Temesváron

TÉKA

26 Sike Lajos: El kellene
olvasni a Hitelt!

CÍMLAPFOTÓ: BIRÓ MÁRTON

ERDÉLYI RIPIORT –
KÖZÉLETI ÉS KULTURÁLIS HETILAP
XIII. ÉVF. 24. (528.) SZÁM

FŐSZERKESZTŐ: SZÜCS LÁSZLÓ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: MARKÓ BÉLA
(ELNÖK), TIBORI SZABÓ ZOLTÁN,
GÁLFALVI ZSOLT, VISKY ANDRÁS,
JAKOBOVITS MIKLÓS (1936-2012)

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: STANIK ISTVÁN

KINDE ANNAMÁRIA (1956-2014)

SZERKESZTŐK: CSEKE PÉTER TAMÁS,
KUSTÁN MAGYARI ATTILA,
PARÁSZKA BORÓKA, SIMON JUDIT,
SZILÁGYI ALADÁR, TASNÁDI-SÁHY PÉTER

MŰSZAKAI SZERKESZTŐK:

BÁLINT ALÍZ, BENKŐ J. ZOLTÁN

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: FODOR JUDIT

ÁLLANDÓ MUNKATÁRSAK:

GÁL MÁRIA, HORVÁTH ANDOR, KÖRÖSSI
P. JÓZSEF, SIKE LAJOS, SZÉKEDI FERENC,
SZÉKELY ERVIN, ZSEHRÁNSZKY ISTVÁN,
VARGA MELINDA, TAMÁS PÁL

DESIGN: MIHÁLY LÁSZLÓ

A KÓS KÁROLY AKADÉMIA ALAPÍTVÁNY
MEGBÍZÁSÁBÓL KIADJA

A RIPORT KIADÓ KFT., NAGYVÁRAD.

FELELŐS KIADÓ: SIMON JUDIT

ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ: BÉRES ATTILA

ADMINISZTRÁCIÓ: POZMAN ERIKA,
DUNSOARA BRIGITTA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

410161 NAGYVÁRAD (ORADEA),
MAGNOLIEI U. 29.

TELEFON/FAX: +40/259/419-924

E-MAIL: RIPORTKIADO@GMAIL.COM

ELŐFIZETÉSI DÍJSZABÁSAINK: 3 HÓNAPRA
30 LEJ, 6 HÓNAPRA 50 LEJ, EGY ÉVRE 90 LEJ.

MAGYARORSZÁGI ELŐFIZETÉSI DÍJAK:
3 HÓNAPRA 5.000 FORINT, 6 HÓNAPRA
8.500 FORINT, EGY ÉVRE 15.000 FORINT.

BANKSZÁMLASZÁM:

RON: BANCA TRANSILVANIA ORADEA

RO57 BTRL 0050 1202 5360 21XX;

HUF: BANCA TRANSILVANIA ORADEA

RO30 BTRL 0051 2202 5360 21XX –

SWIFT: BTRLRO22.

KÉSZÜLT A NAGYVÁRADAI

EUROPRINT NYOMDÁBAN.

FELELŐS VEZETŐ: DERZSI ÁKOS

ISSN 1583-3402

röviden

■ *Megvonják a kiemelt nyugdíjat a szenátus döntése nyomán azoktól a bíraktól, akiket jogerősen elítélnék korrupció miatt. A felsőházban 98 törvényhozó szavazott a törvény elfogadására, egy ellenszavazat és egy tartózkodás mellett. A bírák kiemelt nyugdíjat kapnak, ami a húszszorosa lehet az átlagos öregségi járandóságnak. A törvény akkor léphet hatályba, ha Traian Băsescu államelnök is kihirdeti.*

■ *Gyorspostai szolgálattal is átvehető az új útlevél, ha a tulajdonosa ezt előzetesen kéri. Az új szolgáltatást az útlevél kérvényezésekor lehet kérni írásban, a kiszállítás ellenértéke 8,68 lej. Az összeget a futárnak kell kifizetni az útlevél átvételekor. A házhoz szállítást kizárólag az állandó lakhelyre vagy a személyazonossági igazolványban szereplő lakcímre lehet kérni. Az útlevél díja nem változott, a kézbesítési határidő a kérvényezéstől számított 14. nap.*

■ *A Franciaországban meglincselte román állampolgárságú roma fiú esetéről tárgyalta Victor Ponta miniszterelnök francia kollégájával, Manuel Vallsszal. A fiatalembert Párizs közelében, egy lakótelepen lincseltek meg. Az első vizsgálatok szerint a fiút tucatszámú ember megverte, mert a lakótelep egyik lakásában néhány órával korábban elkövetett betöréssel őt gyanúsították. Az áldozat kórába esett és kórházban kezelik. Ponta megbizonyosodott arról, hogy a francia hatóságok a legmagasabb szinten elítélik az esetet, s határozott szándékuk, hogy előkerítsék és megbüntessék a tetteseket.*

Őszre halasztott Mikó-per

Ismét halasztottak a Mikó-perben. A ploiesti-i táblabíróság szeptember 22-re tűzte ki a tárgyalás következő időpontját. „Úgy érzem, hogy erős érdekek próbálnak keresztbe tenni. Ez is csak azt bizonyítja, hogy nekünk van igazunk! Ezért győznünk is kell!” – írta a Mikó-per elsőrendű vádlottja, Markó Attila RMDSZ-es képviselő a Trandindexnek elmondta, a dossziéba rejtélyes módon bekerült egy buzăui pénzügyi intézménytől származó dokumentum, amely szerint 4,6 millió lejes kár érte az államot a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium épületének restitúciója miatt. „Az, hogy egy ilyen dokumentum a semmiből felbukkan, azt bizonyítja, hogy kavarás folyik a háttérben, valakik azt szeretnék, hogy az igazság ne derüljön ki” – mondta a politikus.

A buzăui bíróság alapfokon azt állapította meg, hogy jogtalanul szolgáltatták vissza a Székely Mikó Kollégium épületét az Erdélyi Református Egyházkerületnek, ezért alapfokon három év letöltendő börtönbüntetést szabott ki Markó Attilára és Marosán Tamásra, míg Silviu Clim, az igazságügy minisztérium volt jogtanácsosa három év felfüggesztett kapott. A vádlottak fellebbeztek, így a ploiesti-i táblabíróságnak kell meghoznia a végső ítéletet. Időközben az egyik vádlott, Marosán Tamás ellen indított büntetőjogi eljárás elévült.

Lesz idén járulékcsoökkentés

A kormány elfogadta a társadalombiztosítási járulék öt százalékos csökkentéséről szóló törvénytervezetet, amelyet a parlament elé terjeszt.

E szerint a munkáltatóknak az eddigi 20,8 százalékos

járulék helyett 15,8 százalékot kell fizetniük az államkasszába alkalmazottaik bére után. A nehéz munkakörülmények között dolgozók után fizetendő járulékot is 20,8 százalékra és 25,8 százalékra mérsékelnék a korábbi 25,8, illetve 30,8 százalék helyett.

Az intézkedés, amellyel a munkáltatókon akar segíteni a kormány, október 1-től lépne hatályba. A koalíció tervei szerint a parlament a nyári rendkívüli parlamenti ülésszak keretében szavazza meg a tervezetet.

A Ponta-kabinet a Nemzetközi Valutaalap (IMF) beleegyezése nélkül döntött úgy, hogy csökkenti a tb-járulékot. A washingtoni pénzügyi intézet bukaresti küldöttsége ezért a múlt héten véget ért felülvizsgálati látogatása alkalmából nem vonta le a román gazdaság helyzetével kapcsolatos következtetéseit, a kiértékelést őszre halasztotta.

Băsescu nélkül ünnepeltek

A román szenátus fennállásának 150. évfordulóját ünnepelték Bukarestben. Victor Ponta miniszterelnök, Călin Popescu-Tăriceanu szenátusi házelnök, Emil Constantinescu és Ion Iliescu volt államelnökök egyaránt a kétkamarás parlament intézményének fontosságát hangsúlyozták, és a demokrácia egyik alapkövének nevezték. A rendezvényre nem

hívták meg Traian Băsescu államelnököt, aki 2009-ben érvényes és eredményes népszavazást írt ki az egykamarás parlament bevezetéséről. Tăriceanu élesen bírálta az államfőt amiatt, hogy megkísérelte felszámolni a szenátust a 2009-es népszavazással. Victor Ponta szerint, amikor túl sok hatalom összpontosul a kormány kezébe, akkor különösen a szenátusra meghatározó szerep hárul az „egyensúly” megőrzésében. „Nem tudok elképzelni egy demokratikus Romániát kétkamarás parlament nélkül” – mondta Ponta. Markó Béla, az RMDSZ szenátusi frakcióvezetője szerint a román törvényhozás sokat veszített tekintélyéből az elmúlt huszonöt év alatt. Úgy vélte, a pártoktól függ, képesek-e elfogadni egy olyan új választási törvényt, amely a törvényhozók minőségét és a román társadalom képviseletének arányosságát egyaránt biztosítani képes. Az ellenzéki pártelnökök bírálták a szenátus vezetőségének döntését, hogy nem hívták meg az ünnepségre Băsescut.

Kire szavaz az RMDSZ elnöke?

Kelemen Hunor nem zárja ki, hogy a koalíciós társ Victor Pontára szavaz az év végi államfőválasztás második fordulójában, ha ellenjelöltje nem lesz meggyőzőbb a kormányfőnél. Kelemen a Gándul napilapnak nyilatkozva utalt

rá, hogy a szövetség várhatóan állít majd önálló jelöltet az őszi államfőválasztásra.

A liberális Klaus Iohannisról elmondta: Nagyszeben polgármestere erős jelölt lehet, ha indul a választásokon és bejut a második fordulóba. „Azt nem tudnám megmondani, hogy a románok megválasztanának-e egy német jelöltet államfőnek, azt azonban tudom, hogy magyar jelöltet nem” – mondta a szövetségi elnök.

Kelemen a miniszterelnököt is esélyesnek tartja. Szerinte Ponta sokat fejlődött politikusként az utóbbi években. A kormányfőre adott szavazatát az RMDSZ elnöke attól teszi függővé, ki lesz az ellenjelöltje és „milyen irányban haladnak a dolgok” az államfőválasztásokig. „Ha a dolgok jó irányban haladnak, és Ponta ellenjelöltje nem tud engem meggyőzni, akkor a kormányfőre szavazok” – fogalmazott Kelemen.

Európai árkörkép

Az Európai Unió átlagos árszínvonalához képest Bulgáriában a legalacsonyabbak az árak, és Dániában kell az embereknek a legmélyebben a zsebükbe nyúlniuk. Magyarország, ahol az árak az uniós árszínvonal 60 százalékát érik el, hátulról a negyedik a rangsorban; a legolcsóbb Bulgária és Magyarország között áll az „árversenyben” Lengyelország és Románia is.

Bulgáriában az átlagos árszínvonal 48 százaléka az uniós átlagnak, Dániában ugyanez a mutató 140 százalék Dániát Svédország, Luxemburg és Finnország követi, 130 és 123 százalékos mutatókkal. Romániában az elektronikai cikkek ára közelíti meg leginkább az uniós átlagot.

Az élelmiszerek és italok ára Romániában az EU-átlag 69 százaléka, míg Magyarországon 80 százalék. Ebben a termék-

kategóriában viszont Lengyelország a legolcsóbb, ahol az átlag 62 százaléka kerülnek a dolgok, míg Dánia a legdrágább, 140 százalékos mutatójával. Svédországban, Finnországban és Ausztriában is drágábbak az élelmiszerek az átlagnál.

Az alkoholtartalmú italok és dohánytermékek esetében a romániai árak az EU átlagának 74 százalékát érik el, Magyarországon csak 66 százalékot. Ezen a téren a legtöbb ország az átlag körüli árakkal rendelkezik, az uniós átlagot a britek húzzák fel.

Ruházkodni Magyarországon a legolcsóbb az Európai Unióban, a magyar árak az EU-átlag háromnegyedére rúgnak. Romániában drágább a ruha, az európai átlag 87 százaléka. Öltözködni Svédországban a legdrágább.

Érdekes módon személygépkocsit legolcsóbban Csehországban vásárolhatunk az EU-ban.

Valutát válthatnak az adósok

Elfogadta a szenátus azt a törvénytervezetet, miszerint a kormány kötelezheti a bankokat, hogy a devizahiteleket az ügyfél kérésére, más valutára váltsák át, s ezért semmilyen plusz illetéket, kezelési költséget vagy jótállást ne számítsanak fel. A hitelszerződésekbe – azokba is, amelyeket már megkötöttek – belefoglalnának egy záradékot, amely felhatalmazná a módosításra a kölcsönt igénylő ügyfelet.

A kliens bármilyen pénznembenbe átválthatná devizáját: választhatja azt a valutát, amelyben jövedelme nagy részét kapja, de dönthet egy olyan európai uniós tagállam valutája mellett is, amelyben állandó lakhelye van, vagy volt a hitelszerződés megkötésekor. A módosításnál az átváltás napján érvényes árfolyamot kell figyelembe venniük

vezércikk

SZÚCS LÁSZLÓ

Játék és szenvedély

Van abban valami tragikomikus, hogy a közel egy évtizede tartó államelnöksége utolsó hónapjaiban nem kipróbált politikai ellenfelei keserítik meg Traian Băsescu életét, hanem saját öccse, a nem minden alap nélkül kicsit gügyécskének tartott Mircea. Aki azért annyira nem volt tökkelütött, hogy ne próbált volna némi készpénzre váltani családi kapcsolatát. Tényleg azt gondolta, hogy az ilyesmi működhet. Lehet, hogy Romániában az ilyesmi tényleg működhet?

Az feltehetően nem bizonyosodik be, hogy az elnöknek volt tudomása a Bercea/Anghel família eurószázazezeiről, amivel az unokatesót leszűrő papát ki kellett volna hozni a börtönből, netán kapott is ad absurdum a piszkos pénzből. Aligha. Ő ennél valóban okosabb, nem élte volna túl hivatalában ezt a tíz esztendőt. Éppen ezért azt is jól tudja, mennyi kárt képes okozni neki ez a történet. (Amúgy hitelesen jelzi, mennyire elfogyóban van a levegő az államfő körül, hogy még az általa összerakott Udrea-féle párt, a PMP államfőjelöltje, Cristian Diaconescu is arról beszélt legutóbb, hogy az országnak most nem olyan játékos elnökre van szüksége, mint amilyen az eddigi.)

Ám Băsescu elnök nincs egyedül. Ne feledjük, politikusok, s a jog emberei sorra vállaltak keresztapaságot a tisztességes munkával feltehetően soha egy banit nem kereső multimilliomos maffiavezér kérésére. S ne feledjük azt sem, hogy a független román bíróság nem talált semmi kivetni-valót abban, hogy az ócskavaskirály analfabétaként szerzett jogosítványt. Nyilván arra a bíróra is jutott egy cuki keresztgyerek, s egy nagy buli a giccses palotában.

Nem tudom, van-e a háttérben bármiféle összefüggés a Mircea-féle szerencsétlen ügy és az őszi elnökválasztás között. De az biztos, hogy befolyásolná a következő hetek történéseit, ha valami újabb kínos fejlemény nyomán Băsescu mégis belebukna ebbe a zavaros zsarolási ügybe. Hiszen akkor az elnökválasztásig kellene egy ideiglenes államfő, márpedig ezt a szerepet az alkotmány szerint Călin Popescu Tăriceanu, a szenátus elnöke játszáná, aki máris jelentést kért a történetekről a Román Hírszerző Szolgálatától. Mint egy igazi elnök. Csak el ne higgye, hogy máris az. De ha tényleg így történne, az egyértelműen Ponta esélyeit növelné, feltéve, ha valóban ő lesz a baloldal jelöltje.

Érdekes módon az első lelkesedés múltán Ponta már nem erőltetné Băsescu lemondását, mondván őt is megilleti az ártatlanság vélelme. Az RMDSZ politikai alelnöke szerint egy ilyen lemondás egyenesen politikai instabilitást okozna az országban. Tegyük hozzá, bizonyos szempontból az is instabilitás, ha az államfő a helyén marad decemberig. De arra se fogadjunk, hogy az elnöki palota új lakójának ne lenne majd ugyanennyi kedve a hatalmi játszmákhoz. Az ilyes játékszenvedély mintha a tisztség megszerzésével azonnal megfertőznék közjogi méltóságainkat.

röviden

■ **Kötelezővé tenné a szavazást** PSD-s és UNPR-s képviselők egy csoportja, erről törvénytervezetet nyújtottak be. Felmentést kapnának a 80 évnél idősebbek és a krónikus betegségekben szenvedők. A távolmaradást 1000 lejes pénzbírsággal büntetnék. A tervezet azt is tartalmazza, hogy a szavazólapon szerepeljen egy „egyik sem” lehetőség is. Négy EU-tagállamban – Ciprus, Görögország, Luxemburg és Belgium – büntetik a távolmaradást, Olaszországban és Portugáliában szintén kötelező, de nem büntetik a távolmaradást.

■ **Július 1-től életbe lép az Európai Unióban a roamingdíjak csökkentésének** harmadik szakasza, a román állampolgárok is az eddigieknél olcsóbban használhatják mobiltelefonjaikat a tagállamokban. A hívás percdíja legtöbb 0,19 euró (jelenleg 0,24), a hívásfogadásé 0,05 (jelenleg 0,07) euró lesz. Egy SMS küldése 0,06 euróba (jelenleg 0,08), egy megabyte-nyi adat letöltése az interneten 0,20 euróba (jelenleg 0,45) kerül majd. 2015-től teljesen eltörlik a roamingdíjakat az EU-ban.

■ **Eladja az UniCredit Tiriác Bankban birtokolt részese**dését Ion Tiriác üzletember, így a válság utáni periódus legnagyobb bankszektori tranzakciója jöhet létre. Tiriác a Redrum International Investments és a Vesanio Trading Limited vállalatok által a bank részvényeinek 45,05 százalékát birtokolja. Az UniCredit már megegyezett az üzletemberrel, a tranzakció karácsonyig befejeződik. Tiriác 700 millió eurót kap. 2013 végén az UniCredit Tiriác a hazai bankszektorban birtokolt 7 százalékos piaci részesedéssel a negyedik helyet foglalta el.

▷ a hitelintézeteknek. A bankoknak írásban kell figyelmeztetniük az ügyfelet, ha az átváltás következtében a hátralévő kamatok összege 20 százalékkal vagy annál nagyobb mértékben haladna meg az eredeti devizában kifizetendő összeget.

A pénzügyi intézetek a szerződésmódosítás előtt grafikont kellene készítsenek az ügyfelek számára a hátralévő kamatokról mind az igényelt valuta, mind a lej tekintetében, ha a kliens nem hazai valutában igényli az átváltást.

Szakértők szerint nem valószínű, hogy az intézkedésnek a kliensek szempontjából hatékony következményei lesznek. Dragoș Nichifor pénzügyi elemző úgy látja, a devizahitelek más valutába való átváltása a gyakorlatban nem könnyíti meg az ügyfelek dolgát. „A hitelesre nehezedő nyomás nem csökken, ha az euróban felvett kölcsönét átváltja lejre, ezért nem is gondolom, hogy túl sokan éljenek a lehetőséggel” – magyarázta a szakértő. Szerinte az átváltás akkor lenne előnyös, ha a választott valuta gyengébb, mint a kölcsönfelvétel időpontjában, vagy kedvezőbbek a kamatfeltételek.

Merkel Schulzt és Junkert akarja

Angela Merkel német kancellár támogatja, hogy továbbra is a szociáldemokrata Martin Schulz legyen az Eu-

rópai Parlament (EP) elnöke. A Taavi Rõivas észt kormányfővel folytatott megbeszélése után tartott sajtótájékoztatóján Angela Merkel elmondta, hogy a nagykoalíciós kormány pártjai megegyeztek abban, hogy a konzervatív CDU/CSU jelölhet német biztost az Európai Bizottságba, cserébe a konzervatívok támogatják a szociáldemokrata Martin Schulz újraválasztását az EP-elnöki tisztségbe.

Merkel tárgyalta az Európai Néppárt frakciójában dolgozó CDU/CSU-csoport vezetőjével, Herbert Reullal, akivel egyetértettek abban, hogy ha az EP szocialista frakciója Schulzot javasolja EP-elnöknek, akkor a német néppárti képviselők támogatják ezt a javaslatot.

Arról, hogy uniós biztostként folytathatja-e pályafutását Günther Oettinger, az Európai Bizottság jelenlegi német tagja, Merkel azt mondta, hogy a CDU-s politikus kiváló munkát végez Brüsszelben, de kell még néhány beszélgetést folytatni, mielőtt döntenek a kérdésben.

Az Európai Bizottság elnöki tisztségének betöltése ügyében a német kancellár ismét megerősítette, hogy támogatja Jean-Claude Juncker jelölését. Hozzátette, nem várható, hogy a brit kormány változtat a Junckert elutasító álláspontján, ezért az sem várható, hogy az uniós tagországok állam-, illetve kormányfői egyhangúlag javasolnak jelöltet az EP-nek a bizottsági elnöki pozíció betöltésére.

„Autonomista” az új király

Az autonóm közösségek védelmére is felelős VI. Fülöp spanyol király a madridi képviselőházban tartott beiktatási ünnepségen. „Esküszöm, hogy megbízatásomat hűséggel látom el, betartom és betartatom az alkotmányt és a törvényeket, tiszteletben tartom az állampolgárok és az autonóm régiók jogait” – mondta a 46 éves új uralkodó, miután átvette apjától a fegyveres erők főparancsnoki válszalagját. A trónról lemondott I. János Károly a királyi rezidencián, a Zarzuela palotában tartott ünnepségen adta át a vörös selyemszalagot katonai egyenruhába öltözött fiának. Fülöp a ceremóniáktól függetlenül már a nap első percétől királynak számít, miután 76 éves apja aláírta a lemondását lehetővé tevő törvényt. A 41 éves királyné, Letícia az első uralkodófeleség az országban, aki nem nemesi vérből származik.

I. János Károly Francisco Franco diktátor 1975. november 20-i halála után két nappal került a spanyol trónra, és a spanyol demokrácia jelképének számított. A 76 éves uralkodó egészségügyi problémái miatt és a botrányokba belefáradva június 2-án jelentette be lemondását. Döntését azzal indokolta, hogy szeretne teret engedni az „új generációnak”, nevezetesen fiának, aki „a remény új korszakát fogja megnyitni.”

Gyengélkedő demokráciáink

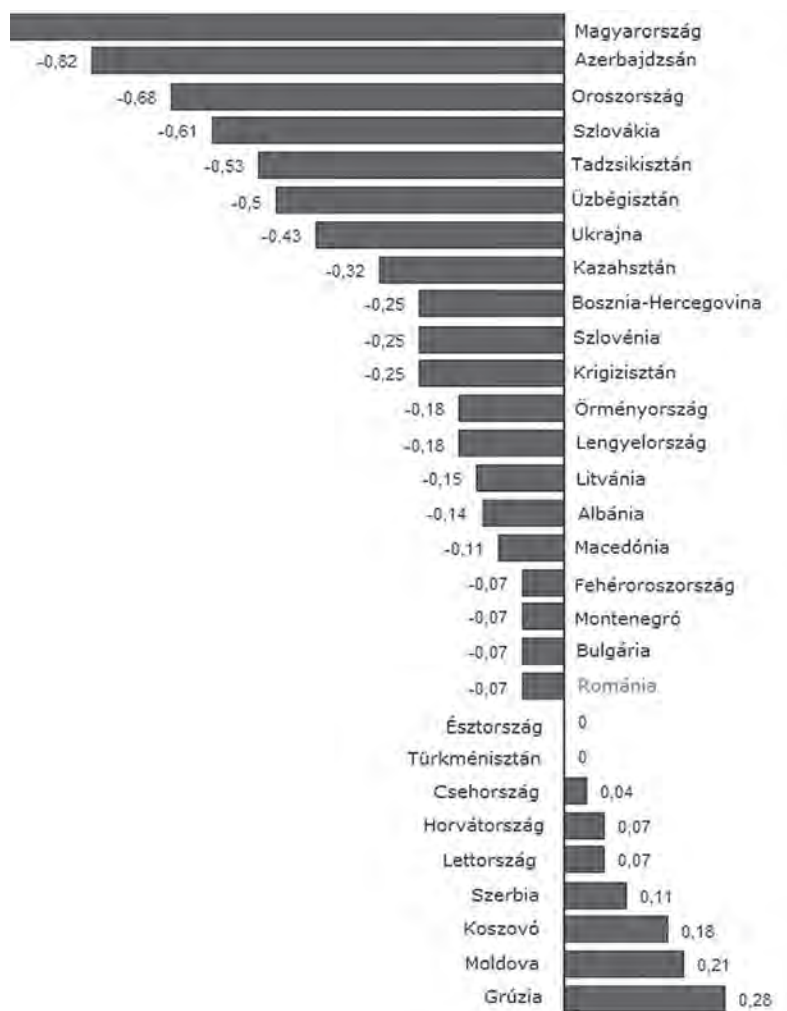
Románia sehogyan sem tudott az elmúlt tíz évben felkapaszkodni a „megszilárdult demokráciájú” országok közé, Magyarországot pedig csak egy hajszál választja el attól, hogy a „félleg konszolidált demokráciájú” államok közé csússzon vissza. CSEKE PÉTER TAMÁS és PARÁSZKA BORÓKA román és magyar elemzőket kérdezett Freedom House legújabb jelentéséről.

Romániában az elmúlt tíz évben stagnált, Magyarországon pedig nagyot zuhant a demokrácia szintje – derül ki a Freedom House (FH) legújabb, Nations in Transit 2014 (Nemzetek átalakulóban 2014) című, 2013-ra vonatkozó jelentéséből.

A washingtoni központú nemzetközi jogvédő szervezet 2004-től minden évben megvizsgálja 29 közép-európai, balkáni, valamint volt szovjet tagállam demokráciájának állapotát. A FH hét szempont alapján osztályozza az érintett országokat, a legjobb teljesítményt 1, a legrosszabbat pedig 7 ponttal értékelve. A legjobb eredményt a vizsgált térségből tavaly Szlovénia érte el 1,93 ponttal, a legrosszabbat pedig Törökmenisztán és Üzbegisztán 6,93 ponttal. (Lásd keretes írást.)

A demokrácia-indexek változása egy évtized alatt

A szociál-liberális kormány 2012-ben valószínűsített hadjáratot indított az államfő és a jogállam intézményei ellen. Ennek nyilvánvalóan nyoma maradt a 2012-es évről szóló jelentésben. (Valentina Dimulescu)

Magyarország a tavalyi évre 2,96-os, Románia pedig 3,45-ös

osztályzatot kapott. Ezzel az eredménnyel az előbbi államot a megszilárdult demokráciájú, utóbbit pedig továbbra is a félleg konszolidált demokráciájú országok közé sorolta az FH. Budapest azonban nem igen örülhet: a 2004-es adatokhoz képest Magyarország demokráciaindexe egy teljes pontot zuhant 2013-ra. Románia szintén rontott 0,07 pontot a 2004-es osztályzatához képest, ám az egyetlen ország a vizsgált EU-tagállamok közül, amelynek javult 2013-ban a demokráciaindexe az előző évhez viszonyítva.

Így dolgoznak a Freedom House jelentéskészítők

A jelentés elkészítésének módszertanáról a román szakértők koordinátora, Valentina Dimulescu elmondta: Románia eredményeit a vizsgált hét területen mindig az előző évben elért osztályzathoz viszonyítják. „Ha az adott területen olyan esemény következett be a vizsgált évben, amely mérsékelten befolyásolta negatív vagy pozitív irányban az ország demokrácia-szintjét, akkor 0,25 pontot levonunk vagy hozzáadunk az előző évi osztályzathoz. Ha azonban jelentősebb eseményről van szó (ilyen volt az államfő felfüggesztési kísérlete), akkor 0,5 pontot vonunk le vagy adunk hozzá az előző évi demokráciajelző számhoz az adott területen” – magyarázta.

Azokra a bírálatokra reagálva, amelyek kétségbe vonják az akadémiai társaság objektivitását, kijelentette: jelentésüket minden évben elolvassák a Freedom House regionális szakértői is, mielőtt a dokumentum Washingtonba kerül. „Ezek a szakértők sokszor visszaküldik nekünk a jelentéstervezet azzal a kéréssel, hogy árnyaljunk az álláspontunkon bizonyos kérdésekben vagy egészítsük ki további információkkal az elemzésünket. Munkánk tehát egy objektív szűrőn is átesik, amelynek éppen az a célja, hogy a jelentés minél tárgyilagosabb legyen. Nem beszélve arról, hogy a Freedom House igazgatótanácsa is módosíthat a jelentés közzététele előtt az országok osztályzatait” – mondta Dimulescu.

Stagnál a román demokrácia A jelentés Romániáról szóló részét egy bukaresti thinktank, a Román Akadémiai Társaság (SAR) szakértői készítették. Az ország demokráciaindexének 2012-höz képesti javulását a román szakértői csoport munkájának

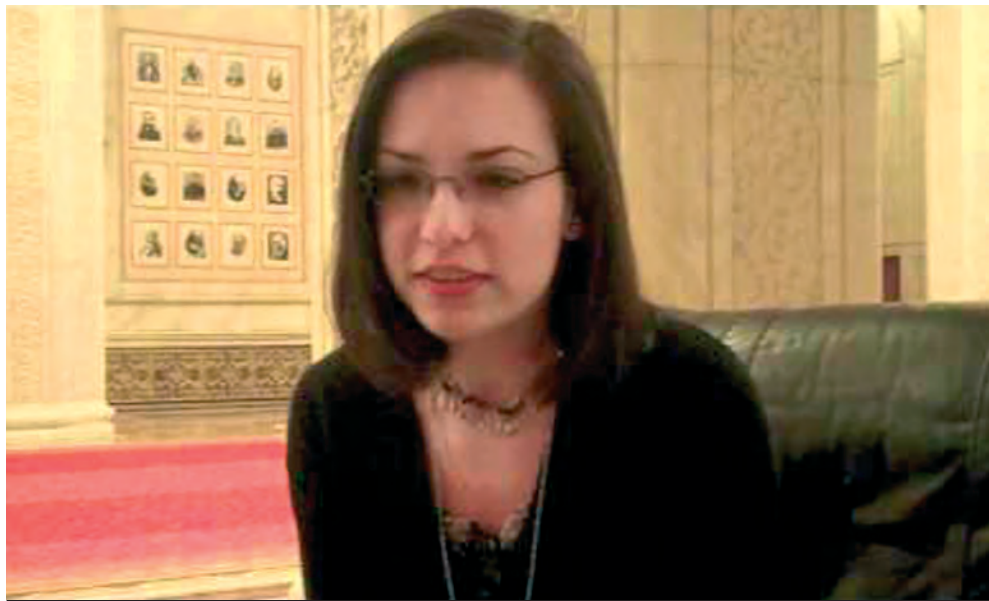
▷ koordinátora az *Erdélyi Riportnak* azzal magyarázta, hogy az államfő két évvel ezelőtti felfüggesztési kísérlete által okozott „politikai felfordulást” viszonylagos csend követte, tavaly rendeződtek a politikai viszonyok. Valentina Dimulescu lapunknak elmondta, Románia elsősorban a civil társadalom megítélésében ért el javulást tavaly. Továbbra is hiányosságok vannak azonban az igazságszolgáltatás és a sajtó szabadsága terén, illetve aggasztó méretű maradt a korrupció is. „Ez az a három terület a vizsgált hét szempont közül, amelynek gyenge osztályzata miatt Romániát továbbra is csak a félig konszolidált demokráciájú országok közé sorolta a jelentés” – magyarázta a szakértő.

Dimulescu tájékoztatása szerint a romániai demokrácia szintje 2012-ben zuhant a legnagyobbat. „Akkor a szociálliberális kormány valóságos hadjáratot indított az államfő és a jogállam intézményei ellen. Ennek nyilvánvalóan nyoma maradt a 2012-es évről szóló jelentésben” – fogalmazott a szakértő. A romániai demokrácia szintjének elmúlt évtizedbeli stagnálásának a magyarázata szerint az, hogy bár minden évben akadtak olyan területek, amelyeken az ország előrelépett és ezért magasabb osztályzatot is kapott, ezt a fejlődést „ellensúlyozták” a más területeken tapasztalt hátralépések miatti negatív osztályzatok.

Dimulescu kérdéseinkre elmondta, a Freedom House washingtoni irányítói nem tekintik vizsgálandó területként a nemzeti kisebbségek helyzetét. „A jelentés szerzői azt az utasítást kapták, hogy a Washingtonban előírt hét szempont szerint osztályozzák az adott ország helyzetét. A szempontok között a nemzeti kisebbségek helyzete nem szerepel. Ám ha az országban a vizsgált évben látványosan romlik vagy javul egy nemzeti kisebbség helyzete, akkor az bekerül a jelentésbe” – magyarázta. Így a romániai magyar közösség általános helyzete sem került be a 2013-ról szóló jelentésbe, bekerült azonban a közösséget képviselő politikai szervezetek álláspontja a tervezett decentralizációról és alkotmánymódosításáról. „A magyar szervezetek álláspontját nem is lehetett kikerülni,

Valentina Dimulescu szerint az ország a civil társadalom megítélésében ért el javulást

Nincs a társadalmi érdekcsoportokat bevonó egyeztetés, hanem szinten titokban, nehezen lokalizálható helyeken születnek meg a tényleges döntések. (Lakner Zoltán)

hiszen a decentralizációs törvény és az alkotmányt módosító törvény tervezete egyaránt érintette a közösséget” – mondta a szakértő.

Kivétel erősíti a kedvezményezetteket Magyarország akár ki is eshet a „konszolidált demokráciák” sorából a Freedom House idei jelentése szerint. Az ország besorolása hat éve folyamatosan romlik, az idén a tavalyi minősítésnél is gyengébb osztályzatot kapott. A jelentés válságterületként emeli ki a korrupció helyzetét és a demokratikus kormányzási gya-

korlatot. Az idén 2,96 pontot ért el Magyarország, 3 pont felett „félig konszolidált demokráciának” minősül a vizsgált rendszer, ilyen besorolást kapott Románia, Bulgária, Szerbia vagy Horvátország is.

A vizsgálat készítői kifogásolták, hogy a két éve érvényben lévő alaptörvényt már ötször módosították Magyarországon. Jelezték, hogy a kétharmados többséggel elfogadott törvények a későbbi kormányok munkáját nehezíthetik meg. A Freedom House szerint az alkotmánybíróság hatáskörének

Erősödnek a tekintélyelvű rendszerek

Az FH értékelése szerint a korrupció súlyosbodott a vizsgált térség uniós tagállamaiban, Magyarország mellett Bulgária, Csehország, Lengyelország és Szlovénia kapott rosszabb osztályzatot. A független média területén a gazdasági és politikai nyomás hatására Észtországban, Litvániában és Csehországban tapasztalható visszaesés. Az egyetlen vizsgált térségbeli EU-tagállam, ahol a Freedom House szerint általános javulás tapasztalható, az Románia, ahol 2012-ben az elnök elleni alkotmányos vádemelési kísérlet és politikai válság után rendeződtek a viszonyok.

Az eurázsiai térség vizsgált országai kapcsán az értékelés rámutat: 2013-ban az oroszországi rendszer mintaként szolgált a tekintélyelvű országok vezetői számára. „A 2013-ban történtek arról tanúskodnak, hogy az orosz rendszer például szolgál más tekintélyelvű vezetők számára, még az olyan államokban is, amelyeknek a vezetői az intézményesített kegyetlenségben és türelmetlenségben túlhaladták orosz kollégáikat” – írta Sylvana Habdank-Kolaczowska projektigazgató. „Tíz évvel ezelőtt még minden öt ember közül egy élt megszilárdult tekintélyelvű rendszerben Euráziában, mára viszont ötből majdnem négy, és a tendencia egyre gyorsul” – olvasható. A FH a 2013-ban vizsgált 29 országból 13-at tekint demokráciának, tízet tekintélyelvű rendszernek, hatot pedig átmeneti szakaszban lévő rendszernek.

csökkentése, a kormány hatalmának kiterjesztése, Orbán Viktor miniszterelnök személyes kapcsolatainak előnybe részesítése mind-mind azt jelzi: válságban van a magyar demokratikus rendszer. A dokumentum rögzíti, hogy az alkotmánybíróság testületébe új bírókat nevezett ki a kormány, és Matolcsy Györgyöt, korábbi nemzetgazdasági minisztert ültette a Magyar Nemzeti Bank élére.

Lakner Zoltán politikai elemző a Freedom House által kiadott öszszegzést a tavaly elfogadott Tavares-jelentéssel rokonította, mert mindkét anyag – ahogy Lakner fogalmaz – pontosan összegzi azokat a folyamatokat, amelyek Magyarországon zajlanak. Azokkal a kifogásokkal kapcsolatban, amelyek szerint a Freedom House pontos helyismeret nélkül, elfogultan nyilvánít véleményt, elmondta: ebben az elemzésben egészen új elemek is vannak. Ilyen például az, hogy a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalmat elnöklő Toroczki László nyerte az átszathalmi önkormányzati választásokat. Az amerikai szervezet Lakner szerint olyan ügyekkel foglalkozik, amelyek az adott politikai rendszert pontosan jellemzik. Ilyen a sajtószabadság helyzete, vagy a szélsőjobb előretörése.

A demokratikus kormányzásra vonatkozó kifogásokról a politikai elemző elmondta: rontott Magyarország besorolásán az, hogy a kétharmados kormányzati többség szinte naponta, a nyilvánosság számára be nem látható módon dönt, 24-48 óra alatt fogad el jogszabályokat. „A kormányzás lényegéhez tartozik, hogy

Lakner Zoltán:
nehezen
lokalizálható
helyeken születnek
meg a döntések

„Ha a Freedom House engem és a munkatársaimat bíz meg a jelentés elkészítésével, ugyanolyan elfogultak lennének, mint a SAR elemzői, csak éppen a másik irányban” (Bogdan Teodorescu)

nincs a társadalmi érdekcsoportokat bevonó egyeztetés, hanem titokban, nehezen lokalizálható helyeken születnek meg a tényleges döntések. A törvények szövegével már kész formájukban találkoznak az érintett társadalmi csoportok, és ha van is ezekről egyeztetés, a felvetődő javaslatokat nem veszi figyelembe a kormány. Hiába a kétharmad, ez nem a nemzeti konszenzus, hanem egyfajta folyamatos kivételes törvénykezésnek az operacionalizálása” – összegezte a helyzetet az *Erdélyi Riport* kérdésére Lakner Zoltán.

A korrupcióra vonatkozó megállapításokkal kapcsolatban elmondta: ez 2010 előtt is probléma volt, nem különleges ebből a szempontból Magyarország a közép-kelet-európai térségben. A helyzet annyiban vál-

tozott, hogy az első Fidesz-kormány hivatalba lépése óta újfajta korrupció jelent meg. Nem egyszerűen kifolyanak a közpénzek Magyarországon a magánérdekeltségekhez. A politikai és a gazdasági hatalomnak szervezett egymásra építése zajlik Lakner álláspontja szerint, központi és helyi szinteken egyaránt. A magyar korrupciós mechanizmus sajátossága, hogy meghatározott gazdasági csoportoknak kedvező törvényeket hoz folyamatosan a kormány – magyarázta. A kivételes törvénykezés esetei közé tartozik, amikor büntetőadók alól a kétharmad kormányhoz közeli vállalkozásokat menekít ki. Olyan kedvezményeket vezetnek be, amelyek csak meghatározott üzleti körök számára igénybe vehetőek. Teljes piaci területeket államosít, majd oszt újra az Orbán-kormány a dohánykiskereskedelemről a szerencsejáték iparon át a takarékszövetkezeti rendszerig, vagy a tankönyvkiadásig. „Itt nem pusztán a pénzek elítélendő kipumpálása folyik a közszférából, hanem a kormányhoz közel álló szakmai-érdekcsoportoknak rendelik alá az egész törvényhozást. Tulajdonképpen törvényes minden, ami zajlik, hiszen a kétharmaddal bármit és bárminek az ellenkezőjét törvénybe lehet iktatni. Nem is tagadják, hogy mi folyik, hanem azt mondják, hogy a nemzeti tőkések támogatja az Orbán-kabinet” – öszszegzte Lakner Zoltán.

Teodorescu: a SAR elfogult, de ki nem elfogult Romániában?

Bogdan Teodorescu azok közé tartozik, akik szerint a Román Akadémiai Társaság (SAR) szakértői elfogultan viszonyulnak a romániai demokráciát befolyásoló eseményekhez, ám az *Erdélyi Riportnak* azt mondta: nem marasztalja el emiatt a munkájukat. „Melyik szakértő nem szubjektív a mai Romániában? Meggyőződése, hogy ha a Freedom House engem és a munkatársaimat bíz meg a jelentés elkészítésével, ugyanolyan elfogultak lennének, mint a SAR elemzői, csak éppen a másik irányban” – mondta a bukaresti politikai elemző. Teodorescu Románia egyik tragédiájának nevezte, hogy az országban minden területet átítat a politika. „Politikai egyenruhákba bújtatott katonákként harcolunk egymással a barikádokon. Akkor jutunk el oda, hogy a Freedom Househoz hasonló jelentéseket kidolgozó civil szervezetek kikerüljenek a politika befolyása alól és objektíven végezzék munkájukat, amikor a román társadalom egésze megéri arra, hogy immunis legyen a politikai küzdelmekre” – tette hozzá az elemző.

Egy elfuserált keresztpapa

Le kell-e mondania az államfőnek, miután öccse, Mircea Basescu az ügyészek szerint bátyja nevével visszaélve egy bebörtönzött alvilági figura szabadlábra helyezését ígérte 600 ezer euróért? CSEKE PÉTER TAMÁS két politikai elemző, Boda József és Bogdan Teodorescu véleményét ütköztette.

Mircea Basescu
újságírók
és fotósok
gyűrűjében,
őrizetbe vétele
előtt

Kínos helyzetbe került ezekben a napokban a román államfő: korrupció gyanújával vizsgálati fogságba helyezték az öccsét. Mircea Basescu konstancai üzletember az ügyészek szerint a bátyja nevével visszaélve egy bebörtönzött alvilági figura szabadlábra helyezését ígérte az elítélt családjának, amiért 250 ezer eurót kapott.

Az ügy a kétezres évek végére nyúlik vissza, amikor az államfő öccse elvállalta a Bercea Mondialként ismert Sandu Anghel unokájának megkeresztelését, így mondhatni a család rokona lett. Nem mentség, hogy Mondialnak sok egzotikus nevű unokája volt (Herceg, Televízió stb.), s akkoriban szinte mindegyiket politikus, törvényszéki bíró, ügyész vagy önkormányzati vezető keresztelte meg a család fő kérésére, például Theodor Stolojan volt kormányfő is. Mircea Basescu a keresztszülői szerep elvállalását „keresztényi jócselekedetként” tálalta, ám bátyját

„Az államfő nem a gyámja az öccsének. Mircea Basescu felnőtt ember, felelnie kell a tettéért” (Boda József)

már akkor bíralták, amiért testvére alvilági személyekkel tart fenn kapcsolatot.

Vádlóból gyanúsított Az, hogy ez a kapcsolat nem felhőtlen, idén májusban derült ki, amikor Mircea Basescu zsarolás miatt bepanaszolta az ügyészségen az időközben bebörtönzött Bercea Mondial több hozzátartozóját. Feljelentése szerint Mondial két gyermeke, Izaura és Florin 280 ezer eurót követelt tőle azért, hogy ne tárják a nyilvánosság

elő állítólagos korrupciós cselekedeteit. Az ügyészek tetten is érték a zsarolókat, amint átveszik az összeg egy részét, 10 ezer eurót, és letartóztatták őket.

A vádlóból rövidesen gyanúsított lett. Kiderült, hogy a zsarolók bizonyítani tudják: csak azt a pénzt követelték vissza, amit Mircea Basescunak adtak Bercea Mondial szabadlábra helyezésének reményében. A bizonyíték egy rejtett kamerával készített felvétel volt. Ezen az államfő testvére elismeri, 250 ezer eurót vett fel abból a 600 ezerből, amennyit Florin Anghel adott volna neki, ha apja szabadul a börtönből vagy legalább enyhítik a büntetését. A felvétel szerint Mircea Basescu azt mondta: az államfő is tud az ügyről (bár az nem világos, hogy Traiannak Mondial bebörtönzéséről vagy testvére korrupciós szándékairól volt tudomása). Az államfő öccse utólag, a 30 napos előzetes letartóztatásáról szóló bírósági tárgyaláson mindent tagadott. Azt állította: a szóban forgó összeg annak az adósságnak egy része volt, amellyel egy kétes hírű üzletember, Marian Căpătină, a Demokrata Liberális Párt drăgănești-i szervezetének (most ugyancsak letartóztatott) elnöke tartozott Bercea Mondialnak.

Ki is az a Bercea Mondial?

Bercea Mondial – polgári nevén Florin Anghel – és családja 20 évvel ezelőtt az Olt megyei Drăgănești egyik putrijában lakott. Az alvilági Bercea Mondial drăgășani-i, caracali és slatinai térszek silőiből kilopott ócskavasak, ellopott vasúti sínek, Olt megyei öntözőberendezések fém alkatrészeinek eladásából gazdagodott meg. Ezt követően „üzleti vállalkozásait” kiterjesztette az ingatlanokra, a román-bolgár határon átcsempészett gépkocsik eladására, de az uzorából is jelentős összegekre tett szert. A román elnökének tekintti magát, és bár nem tud olvasni, gépkocsivezetői jogosítvánnyal rendelkezik. Analfabetizmusa tényét az ügyészek vádjait, és úgy döntöttek, megtarthatja jogosítványát. Bercea Mondial neve több mint száz bűnvádi dossziében szerepel. Az igazságszolgáltatás képviselőivel kialakított jó kapcsolatai nyomán azonban nem indult ellene eljárás. A 2001 és 2005 között elkövetett, több mint 5 millió lejes adócsalása miatt 2500 lejes büntetést kapott. Később az általa vezetett vállaltoktól fiktív dokumentumok alapján 1,8 millió „fizetésre” szánt pénzt vett fel, további két cégtől 500 ezer lejt nyúlt le, büntetés nélkül. Bercea Mondialt végül 2011-ben börtönözték be 8 év és kilenc hónapra egy családi botrány miatt, megkéselte ugyanis egyik unokatestvérét.

Elhatárolódott az öccsétől A botrány kirobbanása után az államfő azonnal a nyilvánosság elé állt, és elhatárolódott öccse korrupciós ügyétől. Traian Băsescu hangsúlyozta, közel tíz éves mandátuma alatt soha nem próbálta meg befolyásolni az igazságszolgáltatást, és a Mircea Băsescu ellen felmerült gyanúk tisztázását is a jog embereire bízta.

„Ha van olyan rendőr, ügyész vagy törvényszéki bíró, akinek tudomása van arról, hogy megpróbáltam befolyásolni elnöki mandátumaim alatt az igazságszolgáltatást, tárja az esetet a nyilvánosság elé” – fogalmazott az államfő. Elmondta, bízik az öccse ártatlanságában, ugyanakkor sajnálja, hogy Mircea Băsescu „rossz társaságba” keveredett. „Ám felnőtt ember, felelnie kell a tetteiért” – fűzte hozzá. Az államfőt természetesen nem kímélték a politikai ellenfelei. Victor Ponta miniszterelnök és az ellenzék vezére, Crin Antonescu távozó liberális pártelnök egyaránt a lemondását követelte, igaz, a kormányfő később finomított kijelentésén.

Boda: butaság lenne a lemondás „Romániában gyakrabban akarják leváltani az államfőt, mint a helyi tévesz vezetőjét” – kommentálta az *Erdélyi Riport*nak Boda József azt, hogy több politikus és a sajtó egy része lemondásra szólította fel Traian Băscut az öccse korrupciós botránya után. A bukaresti politikai elemző szerint ez azt bizonyítja, hogy sokan nincsenek tisztában az alkot-

Bogdan Teodorescu szerint a történetek nyomán Traian Băsescu elveszítette a hitelét

„Hogyan kerül egy másodrangú üzletember olyan helyzetbe, hogy több száz ezer eurót kérjen egy alvilági figura szabadon bocsátásáért? Ha Ionescunak és nem Băscunak hívnák, ezt biztos nem tehette volna meg” (Bogdan Teodorescu)

mánnyal. „Az alaptörvény szerint az elnök egyszemélyes intézmény. Az alkotmány nem az elnöki hivatal, hanem az államfő intézményének jogköreit rögzíti. Tisztségéből történő kimozdítását világos szabályok rögzítik” – magyarázta.

Boda emlékeztetett arra, hogy az Egyesült Államok korábbi elnökének, Bill Clintonnak is lecsukták a testvérét drogkereskedelem miatt másfél évre, ám senkinek nem fordult meg a fejében, hogy emiatt az elnök lemondását kérje. Ugyanakkor az európai királyi családokat is megrázták már bűncselekményekkel kapcsolatos botrányok, de a sajtó soha nem követelte, hogy az uralkodó rokonai ballépései miatt váljon meg a tróntól. „Az államfő nem a gyámja az öccsének. Mircea Băsescu felnőtt ember, felelnie kell a tetteiért” – fogalmazott az elemző. Felidézte, hogy Mircea Băsescu már korábban is keveredett botrányokba, amire az államfő annak idején úgy reagált: politikai ellenfeleivel képes megbirkózni, de testvére ballépéseit nem tudja megakadályozni. „Traian Băsescu nyilvánosan is felhívta az öccse figyelmét arra, hogy vigyázzon, milyen társaságba keveredik. Ám megérzésem szerint Mircea szellemi képességei korlátozottak” – jegyezte meg Boda.

Szerinte Traian Băsescu „tisztességes módon, államférfi módjára” határolódott el öccsétől a botrány kirobbanása utáni nyilatkozatában. „Ameddig nem bizonyosodik be, hogy van valami köze ehhez az

ügyhöz, addig butaság a lemondását követelni. Mégiscsak a legfontosabb közjogi méltóság. Számomra Traian Băsescu elhatárolódása hitelesnek tűnt” – mondta az elemző.

Boda szerint az államfő nyilvánvaló politikai árat fizet majd Mircea Băsescu eltávolításáért, és „meg is bűnhődött már” azzal, hogy el kellett határolódnia az öccsétől. Lemondása azonban nem segítene a helyzeten. „Politikai káoszba taszítaná az országot” – összegzett az elemző.

Teodorescu: indokolt lenne a lemondás „Az alkotmány vagy a törvények szerint nem kell megválnia a tisztségétől, ám politikai szempontból mindenképp indokolt Traian Băsescu távozása” – mondja Bogdan Teodorescu bukaresti politikai elemző.

Lapunknak nyilatkozva emlékeztetett rá, hogy két mandátuma alatt az államfő a korrupcióellenes küzdelem élharcosának szerepében tetszelgett, folyamatosan lejáratta a korrupció gyanújába keveredett ellenfeleit, az öccsével történetek azonban ellentmondanak eddigi üzeneteinek. „Ha úgy tetszik, Băsescu most erkölcsileg összeférhetetlenségi helyzetbe került” – fogalmazott Teodorescu. A sors iróniájának nevezte, hogy korábban az államfő bírálta a szervezett bűnözés és a politikusok rokonainak összefonódását. „Lám, most az ő családja állt össze maffiózókkal” – jegyezte meg. Kijelentette: a történetek után Traian Băsescu elveszítette a hitelét.

Teodorescu „első hallásra helytállónak” nevezte felvetésünket, miszerint Mircea Băsescu letartóztatása éppen azt bizonyítja, hogy az igazságszolgáltatás pártatlanul, nem az államfő befolyásolása alatt működik Romániában. „Ám figyelembe kell venni, hogy Mircea Băsescu egy konstancai fagyaltgyáros. Hogyan kerül egy másodrangú üzletember olyan helyzetbe, hogy több száz ezer eurót kérjen egy alvilági figura szabadon bocsátásáért? Ha Ionescunak és nem Băscunak hívnák, ezt nem tehette volna meg” – magyarázta az elemző, aki szerint nem az a kérdés most, hogy az igazságszolgáltatás jól végzi-e a dolgát Romániában, hanem az, hogy az államfő milyen munkát végez.

Boda József elemző szerint az államfő nem a gyámja az öccsének

Lajos király vesszeje

Ravasz a bakar, terem, ha akar – mondták hajdan az igencsak szélesyes bakatorról. Az Érmellék közkedvelt fajtáját még éppen, hogy visszatelepítették Bihardiószegre, de vele együtt, mintha a borkultúra is kezdene visszatérni a környékre. TASNÁDI-SÁHY PÉTER, ízlelőbimbóit nem kímélve a község Borfesztiválján próbálta kideríteni, ez milyen mértékben történt meg.

Legutóbb május 21-én jártam Bihardiószegen, egy Európai Szociális Alap pénzből finanszírozott humánerőforrás fejlesztési program sajtótájékoztatóján (*Nem kell sztráda a borospincéig, Erdélyi Riport 2014 június 13.*), ahol a házigazdák mindent megtettek azért, hogy az Érmellék, bortermelő vidékként rögzüljön a fejekben. Velem – mint azt már a múltkor is megírtam – nem volt nehéz dolguk, mivel évek óta rendszeresen konzerválom magam diószegi nedűkkel, jóllehet a közelmúltig, fix szállítón keresztül, csak a késztermékekkel találkoztam, nem volt képem arról, hogy a bortermeléssel kapcsolatos turisztikai vonzerő tekintetében (fürtöktől roskadó tőkéek végeláthatatlan sora, hangulatos pincesor) miként áll a környék. Éppen ezért – mondjuk afféle témakövetésként, semmiképpen sem a szinte kötelező borozás okán – június 14-én ellátogattam az egyébként egész hétvégés Bihardiószegi Borfesztiválra.

Megárt a komfort? Érkeztemkor még csak néhány autó parkol a pincesor aljánál, állítólag tavaly majdnem a kisjankai letérőig (majd két kilométer) álltak, amit a gazdagabb programnak tudok be. Az interneten fellelhető leirat tanúsága szerint akkor láthatóan több és többféle program volt, biciklitúrán át a borversenyig, gondolom ez utóbbi nagyban hozzájárult a nyüzsgéshez, most viszont nagyjából a bihari alapreceptet kínálták: néptánc, dalárda, megszóva némi dumasínházzal, Tini Dance Center és az elmaradhatatlan Kiss Stúdió a magas kultúra

Többen látják-keresik a jövőt a borászatban, kérdezzetük, tanítgatják egymást

Egyre többen keresik a jövőt a borászatban

képviselésében. A nagyjából a híres bukaresti Dan Puric Társulathoz tartozó Stefan Ruxanda *One Man Show* című, szemtanúk szerint fergeteges pantomim előadásnak szól, de azt meg olyan ügyesen elrejtették a programban, hogy avatatlan szem – köztük az enyém – észre sem vehette (legalábbis senki sem írta oda, hogy erre mindenképpen menni kell). Ettől függetlenül a rendezvényben sokfajta adottságainál fogva nagy a potenciál. Még a korábbi sajtótájékoztató után mondta azt nekem Pásztor Gyöngyi szociológus, hogy sok nyugat-európai turistacélpontnál nagy problémát okoz a túlzott infrastruktúra és szervezetség ro-

mantikapusztító hatása, amivel egyet tudok érteni, de ebből ugye nem következik, hogy az állítás fordítva is igaz, mármint az infrastruktúra hiánya egyértelműen magában hordozza a rusztikus charmot. Pontosabban alapállásban nem következne, de a Bihardiószegi Borfesztivál esetében – kitételekkel – valami ilyesmi elmondható. Például a rendezvény központi helyszínén – a pincék alatti kis tér –, ahol az ormótlan rendezvényátor és a mindenféle árusok (profi lacikonyhától a csaló mutatványosig) semmiképpen sem változtatnák. Legfeljebb talán annyiban, hogy a forintban számoló magyarországi árusok helyére valahogy

becsempészném a helyi erőket, hisz étellel, itallal, kézműves portékával ők is szolgálhatnának. Persze ez sejtésem szerint nem csak, vagy az is lehet, hogy egyáltalán nem a szervezők hibája, hisz nem biztos, hogy a diószegieken zsigerileg buzog az efféle vállalkozó szellem.

Négy hajtást meg kell

hagyni Az igazi ütőkártyát viszont teljesen egyértelműen a pincesor jelenti. Először ez ügyben nem érnek új élmények, hisz az éppen újjáéledő Szömörce Néptáncgyűttes műsora előtt a legközelebb fekvő – a sajtótájékoztatón már megismert – Kun Géza-féle pincébe ugrom fel egy *éppen* hogy csak pohárkára. Az egyik asztalnál kedves magyarországi család kártyázik, bár már készülődnek haza, hogy megnézzék az esti világbajnoki meccset, úgyhogy nincs időnk sokat barátkozni. Örömmel állapítom meg, hogy az elmúlt hetekben a gazda Királyleánykája inkább fejlődött, de semmiképpen sem romlott. Kortyolgatás közben tapasztalt és kezdő borosgazda beszélgetésébe hallgatok bele: mint megtudom, az egyéves tőkén legalább négy hajtást meg kell hagyni, mert ha csak kettőt hagy az ember, túl vastagok lesznek. Egyébként nem ez az utolsó ilyen elcsípett beszélgetés-részlet az este folyamán, látszik, hogy többen látják-keresik a jövőt a borászatban, kérdezzetik, tanítgatják egymást. A leányka és a lopott diskurzus után már futhatok is vissza, hisz kezdődik a Szömörce előadása. A csapat tagjai pont olyanok, mint az imént emlegetett egyéves tőkék: kicsik (legtöbbször alsó tagozatra tippelem), szerencsére elég sokan vannak és ígéretesen fejlődnek. Őket a Pergő Hagyományörző Műhely kicsit megkésített pünkösdi műsora követi, de mint a csapat hölgytagja elmondja, a pünkösdi is pont ugyanúgy nyolc napon belül még érvényes, mint a névnap, szóval fogadjuk a produkciót szeretettel. A műsor néhány perce után azt gondolom, hogy egyéb körülmények között sem tudna minden idegszállammal magához csomózni, de mi-

Nagy lehetőségek rejlenek a bakator újratelepítésében

vel barátaim hívnak, hogy induljunk meg a Padalja-pincesor felé, a kérdés ebben a formában fel sem merül.

Néhány vendégszoba kellene

Az igazi csoda itt kezdődik, mármint turisztikai vonzerő tekintetében: melyik borfogyasztó ember ne szeretne

kanyargós földúton andalogni szőlőtakarta lágylankák között, az útszélen meg-megpihenve egy-egy családiás pincénél? Azt hiszem, baráti társaságoknak is kifejezzen ideális, haszonmaximalizáló randevúhoz pedig egyenesen tökéletes helyszín. Csak néhány vendégszoba hiányzik a préházak fölül, mellől (hogy ne kelljen kisorsolni, ki vezet el a legközelebbi oázisig) és már kész is az ideális üzlet. Azt hiszem, hogy az út mellett fellelhető egy-két romos viskót szerezném vissza szívem szerint az enyészettől, hogy az arra járók nyugodtan álmodozhassanak: mi lenne, ha megvették, kipofoznák, aztán pedig ott letelepedvén megfedkeznenek a gonosz világról. Mialatt ezeket séta közben nagyjából végiggondolom, meg is érkezünk a Tolnay Pincébe, ahol az ínycsik-

Egy boszorkányos masina, úgynevezett lapszűrő gép áll a csoda háttérében, ami a borkó mellett minden fölösleges üledéket eltakarít lefejtéskor a borból

Tolnay István
pincéjében
Sauvignon Blanc-t
készül poharainkba
tölteni

landó disznóságokkal terített asztal körül már vidám társaság gyűlt össze. Tolnay úr azonnal a szívembe lopja magát, hisz bemutatkozáskor a nevemet hallva rákérdez: *ugye, az újságíró?* Tudom, hihetetlenül hangzik, de ritkán ér hasonló élmény. A pincében – amit elmondása szerint leginkább kedvtelésből üzemeltet – Sauvignon Blanc-t fejt lopóval a poharainkba, amivel kapcsolatban az első észrevételem, hogy szinte hihetetlenül áttetsző matéria. Hamar kiderül a turpisság: egy boszorkányos masina, úgynevezett lapszűrő gép áll a csoda háttérében, ami a borkő mellett minden fölösleges üledéket eltakarít lefejtéskor a borból. Az íze is remek, nem érződik, hogy a technika olyan dolgot is eltávolított volna, amit nem szabadna, de nem vagyok szakember. A lényeg, hogy nagyon finom, amit mi sem mutat jobban, hogy többször repetázunk.

Elhagyom a várost... Innen a környék egyik hírességébe, a Heit Pincészetbe lépünk át, ahol majd-

● **Lajos király szobra pedig azért állítatott, mert a legenda szerint – éppen 550 évvel ezelőtt – ő szúrta le az első diószegi szőlővesszőket**

A spanyol csapat kis drukkere levest kanaliz

nem két hektáron folytatnak igazoltan biogazdálkodást. A porta ízléses és makulátlanul rendben tartott, viszont a Szent Orbán, illetve I. Szent Lajos táblákhoz vezető emléktáblák, de leginkább a mindenhol fellelhető Nagy-Magyarország faragványok, illetve a Magyar Portéka feliratú sátorból diszkréten áradó Erdély-induló jelzik: nemzetpolitikailag nem feltétlenül vagyunk egy platformon. Aztán kiderül, hogy az első tábla ügyében paranoiás, a másodikéban pedig műveletlen vagyok, merthogy ez a Szent Orbán, nem az a Szent Orbán, akire én asszociálok, hanem a szőlőművesek védőszentje, akinek szobrát, ha neve napján (május 25.) nem okozott kárt faggyal a virágzó szőlőben, akkor borral locsolják, ha meg igen, megvesszőzik. A név jelentése egyébként (minden rosszindulatú utalgatás nélkül): *finom viselkedés*. Lajos király szobra pedig azért állítatott, mert a legenda szerint – éppen 550 évvel ezelőtt – ő szúrta le az első diószegi szőlővesszőket. A szittyá fergetegen, meg

a nagymagyarországosdin pedig kénytelen vagyok átlendülni, mivel mind a Sárgamuskotályra, mind a Merlotra igazán kíváncsi vagyok, és az ízükben nem is csalódom: Heiték elég egyértelműen értenek a borhoz. Arra külön kíváncsi vagyok, mit kezdenek majd az általuk frissen viszszatelepített érmelléki aduással, a Bakatorral. Sajnos ez nem fog hamar kiderülni, hisz ez a szeszélyes fajta sokszor 5-15 évet is képes a hordóban álmodozni, mire igazán finom bor válik belőle, akkor viszont nagyon. A pincelátogatás után – pont akkor, mikor a hozzánk hasonlóan spiccesnek tűnő napkorong is kábán magára húzza a hegyeket – fellátogatunk az inkriminált szobrokhoz a gyönyörűen karbantartott ültetvényre. Mindkét úriember kedvesen mosolyog, láthatóan nem haragszanak rám (külsőségeiben mindenképpen) viszszafogott hazafiasságom okán, bár ilyen pazar kilátás mellett, amiben nekik van részük, nem hiszem, hogy törődnek a bármiféle világnézettel. Heitéktől, éppen zárás előtt térünk át a kevésbé professzionálisnak tűnő, de annál hangulatosabb Kalmár Pincébe Kékfrankost kóstolni. Az erősen meredek telek legfelső teraszáról körbenézve egy pohár borral a kezemben, végleg elhatározom: letelepszem Diószegen, rendbe teszem az egyik romos házacsát, és csak a borászatnak élek. Tiszta, józan pillanatnak élem meg a felismerést, szinte megvilágosodásnak, de egy perccel később – a felderíthetetlen okból kimondani szándékozott – *pszichológus* szó helyett, többszöri sikertelen kísérlet után kénytelen vagyok inkább a *lélektani szakember* kompromisszummal élni, így inkább elhalasztom a tulajdonos felkutatását és a konkrét árajánlattelét. Mivel az összes pince bezár, visszatérünk a sátorhoz, ahol a Debrecenből érkezett langallós fiúk a legközelebbi parti-helyszínről próbálják meginterjúvolni kis csapatunkat. Némileg bizonytalan fejmozdulattal intünk a Lacikonyha felé, ahol a helyi gitárvirtuóz, Zsolti éppen Edda számokat interpretál nagy átéléssel. Csalódottnak tűnnek, de nekünk tökéletesen megfelel. *Egyszer egy szép napon, tudom, hogy elhagyom a várost, ahol élek...*

Szilágyi Zsófia irodalomtörténész, kritikus

Az író nem poros múzeumi tárgy

A Várad Törzsszabályának májusi meghívottja a kortárs irodalmi élet egyik legsokoldalúbb személyisége. Az Erdélyi Riport kertjében SZILÁGYI ALADÁR beszélgetett az orosz klaszszikusok kutatásában, a Móricz-életmű újraértelmezésében, Kosztolányi ismeretlen novelláinak felfedezésében jeleskedő, „sokszerelemű” szerzővel.

Főleg a hatvanas-hetvenes években jelent meg Móricz Zsigmondról több monográfia. Feltételezem, nem volt véletlen, hogy most megírta a maga közel 800 oldalas Móricz-monográfiáját. Az előzmények óta előke-rült dokumentumok mellett, egyfajta szemléletváltás is motiválta önt?

A nagy Móricz-könyvemnek volt egy előzménye, a *Továbbélő Móricz* című kötetem. Akkor azt vizsgáltam, hogyan, mennyire él Móricz a kortárs irodalomban. Egyetemista koromban még nagy Móricz-apály volt, akkoriban nem sokat hallottunk róla az egyetemen. Aztán egyrészt kortárs írók számára lett érdekes, másrészt új Móricz-szövegek bukkantak elő. A 2000-es években már más Móricz-művek kerültek az érdeklődés középpontjába, kiderült, nem ismerjük a teljes életművét. Szemléletileg is más kérdések váltak fontossá, a valóság-fikció viszonya és így tovább. Éreztem, Móriczot kutatni aktuális feladat.

Szövegeiben szembesültem azal, hogy gyakorlatilag a teljes Móricz-életművet elolvasta, újraolvasta, ugye?

Igen, ez egy tényfeladat volt. A megjelent, illetve – amennyire tudtam – a meg nem jelent szövegeit egyaránt, mert az anyag egy része még kéziratban van, amit a nagykö-zönség nem ismerhet.

Az írónak egyre-másra jelennek meg a naplói, levelei, az úgynevezett Tükör-füzetek szövegei. Ezekkel hogyan kezdett foglalkozni?

Szilágyi Zsófia

Leült az író-gépéhez, megírt kilenc-tíz oldalt, és akkor eldöntötte az írás további sorsát. Nagyon gazdaságo-san működő „Móricz-üzem” volt ő – a piacról élt

A *Tükör-füzeteket* az első világ-háború alatt írta, azt próbáltam megérteni, hogy a háború alatt hogyan változott meg Móricz írói magatartása, miért mondta azt, hogy most már nem lehet hagyományos regényeket írni, hanem valami mást, és mi az a „más”. A félbehagyott műveknél azt próbáltam nézni, milyen írói döntéshelyzetet lehet belőlük megérteni. Mondjuk, ír nyolc oldalt egy könyvből, abbahagyja, nézzük meg, mi az a mű, amit helyette megír, értelmezzük, hogy milyen útról lép le, és merre tart. Mert az írói pálya nem feltétlenül csak a sikertörténet mentén gondolható el, hanem úgy is, hogy belefut bizonyos kudarcokba, aztán visszalép. Valóban komoly feladat: próbáljuk meg értelmezni, hogy egy kézirattal mit lehet kezdeni? Hogy mi az érdekes benne, a javítások, vagy az, hogy írógéppel írta, avagy tollal? Ez a része izgalmas szegmense a monográfia-írásnak.

Úgy ment ez a munka, hogy egy spirálban lejjebb és kijebb haladva

jutott el a mélyebb és szélesebb rétegekig?

Igen, igen, valami hasonló történt. Én úgy gondoltam el mindig, hogy megyek előre, és ilyen köröket írok le.

Móricz – a műhelyforgácsai mellett – rengeteget jegyzetelt, jegyzet-mániás volt, nagyon sok mindenre kiterjedt a figyelme. Ahhoz, hogy a teljes életművet – életet és művet –, a kort átfoghassa, tudtommal átnézte a korabeli újságokat, sőt az író olvasmányait is, még a kiadói reklámfüzetekeket is. Mi készítette erre a hangya-munkára?

Hát én egy érdekes könyvet akartam írni, az is célom volt, hogy a monográfia műfaját újragondoljam. Azt, hogy hogyan lehet érdekesen beszélni egy íróról. Én a kortárs irodalmi életben is benne vagyok, és mindig érdekelt, hogyan születik az irodalom, próbálom egy élő valamiként felfogni. A maga által említett kiadói kajaánlóra azért figyeltem fel, mert én is dolgozom kiadóban, és egyszerűen kíváncsi lettem: milyen módon reklámoztak egy adott Móricz-könyvet. És akkor azt is megnéztem – ez az *Úri muri* esete volt –, hogy milyen könyvekkel reklámozták együtt, megpróbáltam elképzelni, hogy a korabeli olvasó mit látott belőle. Mert most már, ugye, egy visszatérő olvasatunk van, egészen más képp nézünk az *Úri murira*. Akkor egy új könyv volt, és nem jósolhatta meg senki előre, hogy az a Móricz-életműnek egy fontos pontja lesz-e vagy sem. Vannak a könyvemben ilyen kísérletező fejezetek, ez is egy ilyen rész. Mindent nem lehet előre eldönteni. Az ember ül egy nagy kupac papír előtt a kéziratárban. Móricznál még azt a koszos dobozt is megőrizték például – hiszen a hagyatéka megmaradt –, amelyikben a lapkivágatait tartotta. Amit ő fontosnak talált, meg ami róla szólt, azt mind félretette. Kívágta, félrerakta,

a család megőrizte, és átadták a Petőfi Irodalmi Múzeumnak. Szóval az ember ott ücsörög, lehet, hogy egy napot elbíbelődik, semmi érdekeset nem talál, majd rábukkan valamire, amiből elindul egy ötlet. Ez is egy ilyen ötlet volt, ennek a kiadói reklámfüzetnek az átböngészése. És utána elolvastam azokat a könyveket is, amiket Móricz kötetével együtt reklámoztak. Meglepő volt, hogy ajánlanak hat könyvet, amiből ötről soha életemben nem hallottam, pedig elég sokat olvastam. Elkezdtem töprengeni: vajon miért van ez így, hova tűnhettek azok a könyvek az idővel.

Egy szó, mint száz: a móríci szövegeket körbepárnázta azzal a szövegvilággal, ami...

...ami őt körbevehet. Persze, csak részben próbáltam meg rekonstruálni, hiszen fogalmunk se lehet róla teljes egészében, de legalább az ő esetében van anyag. Kosztolányinál sokkal nehezebb volna ugyanezt megtenni.

Bizonyára az egész opus létrehozásában sok volt a tudatosság, a tervezett elem. A véletlenek mennyire játszottak közre a munkájában?

Abszolút nagy szerepük volt. Sokat gondolkodtam a szerkezeten, állandóan elrendeztem, majd újrarendeztem, hogy mi, hova kerüljön. Volt benne sok szerencsés momentum, ami aztán csak akkor lett „szerencse”, ha ki tudtam belőle találni valamit. Volt olyan is, amit egyszerűen el kellett engednem. A hagyatékbán szerepel például egy pszichológiai szakvélemény. Móriczról készült – talán a 30-as évek végén – egy pszichológiai leírás, nagyon érdekes volt, de nem tudtam sehova berakni a könyvembe.

Már szót ejtettünk a félbemaradt műveiről. Talált-e köztük olyat, ami netán egy remekmű ígérete lett volna?

Remekműről nem tudok, de olyan van, amit nagyon sajnáltam, hogy félbehagyott, ez az Őzvegy című regénye. Ha jól emlékszem – a Rózsa Sándor-regények megírásakor

tette félre, a 30-as évek végén. Nagyon kevés maradt meg belőle, tehát nehéz kitalálni, hogy mivé sikeredett volna, de a megírt szöveg is különleges, eleven Budapest-képet ad. Bemondanak a rádióba valamilyen második világháborús hírt, és abban a helyzetben mutat pillanatképeket az akkori Budapestről. Például Csontos Gyula, a színész üldögél egy kávéházban, vagy a Császárfürdőben beszélget valakivel. Bánom, hogy nem ebbe az irányba ment el, hanem visszanyúlt egy 19. századi témához, és a Rózsa Sándor-regényeket írta helyette. Olyat nem nagyon csinált, hogy megírt tíz oldalt, és akkor félbehagyta. Ha megírt tíz oldalt, akkor az meg is jelent. Főlegesen nem dolgozott. Ekkora terjedelem általában egy leülést jelentett nála. Tehát leült az írógéphez, megírt kilenc-tíz oldalt, és akkor eldöntötte az írás további sorsát. Nagyon gazdaságosan működő „Móricz-üzem” volt ő – a piacról élt. A töredékei nem olyan

művek, hogy majdnem készen vannak, hanem kis kezdemények vagy vázlatok, amiket nem valósított meg.

Ami a Móricz-művek jelenlegi megítélését illeti, bizonyára az is előfordult, hogy periférikusabbnak ítélt művek is a figyelem középpontjába kerültek, ugye?

Igen, igen. Minden korszakban megpróbáltam kicsit máshova tenni a hangsúlyokat: Azt már nem csak én, hanem többen mondták, hogy Móricznak a korai korszakában, az első világháború előtti években az Isten háta mögött volt az, ami fölhozta őt ilyen „sztárhelyzetbe”. Én viszont úgy gondolom, legalább annyira érdekes az Árvalányok és a Galamb papné, amiket ritkán szoktak emlegetni. Ha már ilyen típusú regényeket keresünk, akkor az Úri murinál én jobban szeretem a Kivilágos kivirradtig-ot, íróilag izgalmasabb vállalkozásnak gondolom, hosszabb elemzést is kapott nálam, mint az Úri muri. Az az érdekes Móriczban, hogy minden korszakában vannak gyengébb pontok, vannak nagyon gyengén megoldott művei is, de mindig bekövetkezik nála valamilyen megújulás. Valahogy a hajánál fogva kirángatja saját magát ezekből az írói válságokból. És elég nagy hangsúlyt tettem a Budapest-regényeire, meg egyáltalán a „városi ember” Móriczra. Korábban nagyon erősen a „népi író”, „paraszti író” megítélés érvényesült. Bizonyos Budapest-regényeit, mint amilyen a Rab oroszlán, A fecskék fészket raknak, vagy a Házasságtörés, próbáltam egy kicsit középre terelni, a Móricz-értés centrumába, hisz nagyon érdekes könyvek.

Finomított, igazított valamit Móricz debütálásával, a kezdetekkel kapcsolatosan is...

Az egy érdekes kérdés, most egyébként is foglalkoztat a pályakezds problémája. Egyrészt van egy fix képünk arról, hogy a Hét krajcárral berobbant az irodalomba. Holott az indulását nem lehet robbanásnak mondani, nagyon lassú pályakezds volt az övé, nagyon szenvedett ettől a helyzettől. Elmult már harminc

Vannak nagyon gyengén megoldott művei is, de mindig bekövetkezik nála valamilyen megújulás. Valahogy a hajánál fogva kirángatja saját magát ezekből az írói válságokból

esztendő – ez azért soknak számított akkoriban. Amikor 1908-ban belép az irodalomba, már létezik a Nyugat, a nála fiatalabb Kosztolányinak már több kötete van.

Csupán 1911-ben jelenhettek meg az első regényei, azt követően viszont hamar „súrlódott” hozzá Ady Endre. („Rózsafa-vonóként nagy zöngésű húrhoz./ Súrlódják az írás Móricz Zsigmond úrhoz...”)

Persze, Ady hamar beemelte a literátorok körébe. Eljátszották ugyanazt, amit Arany János és Petőfi Sándor annak idején. Ady Endre befogadta, és tényleg beindul egy diadalmenet, az 1908 és 1914 közötti hat év pályájának a legfényesebb korszaka – anyagilag is. De mindent nagy kínlás előzi meg, hogy ő merre menjen, mihez fogjon, népdalgyűjtő egy időben, gyerekíró, műfordító. Az a legfurcsább vállalkozása, hiszen nem nagyon tud idegen nyelveket.

Mint gyakorló pedagógust kérdezem: akár középiskolai, akár egyetemi szinten az oktatás nincs nagyon lemaradva ahhoz képest, ahogy új szelek fújnak, akár az irodalomtörténetben, irodalomkritikában is, egyáltalán: a modern irodalom megítélésében?

Szerintem az oktatás mindig lemarad, illetve van néhány szerencsésebb időszak, amikor kicsit fölgyorsul. Részben azért is, mert a kollegák tanultak valamit az egyetemen, s ők azt adják tovább. Tehát van egy ilyen lassú hullámváltozás, de ők nem feltétlenül követik ezeket a folyamatokat. Kényszerből is, lustaságból is – sok oka lehet ennek. A tankönyvek sem kísérik figyelemmel ezt a nagy változást, a kortárs irodalom mozgásait. Én sosem a nagy megoldásokban hiszek, hanem az egyéniéknél. El lehet mondani, ha az embernek van lehetősége erről beszélni, vagy a tanítás során át tudja adni a mostani egyetemistáknak, hátha valami, valamikor meg fog változni, de a generális csodákban nem hiszek. Én tíz évig tanítottam a veszprémi egyetemen, akkor úgy volt a rend, hogy az 1930-as évektől kezdtem mondani a maga-

Napjainkban, ha két író össze van veszve, akkor össze vannak veszve

mét, addig más kollegák tartották az órákat, és nekem nagy dicséret volt, amikor elárulta egy hallgatóm, hogy itt érezte először: az az író élt... Ezt meg lehet csinálni így, ha az ember sokat olvas, alaposan tájékozódik, és akkor az illető író élő figura lesz, nem egy poros múzeumi tárgy. Engem sokat segít, hogy most is tudom, „élnek írók”... A tanár kollegáknak ez nem feltétlenül merül föl a fejében. Írótipusok ugyanúgy léteztek a húszas években, mint ma, ugyanúgy sértődések szőtték át az irodalmi életet, mint ma. Ha az ember egy kortárs íróval ül le sörözni, sok minden kiderül, nem olyan nehéz elképzelni, hogy ez miként zajlott Móriczék idejében.

Hadd idézzük fel egy pillanatra a dédnagyanyja, Kálmán Bella alakját. Mennyire családi legenda, mennyi lehetett a valóság Móricz Zsigmond és az ő kapcsolatában?

Valami valóság volt benne. Ő úgy lett a dédnagymamám, hogy beházasodott a családba, nagyapám már másfél éves volt, amikor ő lett a mostohaanyja, tehát nem vagyunk vérrokonok. Negyven évig boldogította a családjunkat, nem volt egy könnyű természetű hölgy. Nem ismerhettem, mert 58-ban halt meg. Részletesebben a *Továbbélő Móricz* című könyvemben írtam meg a sztoriját. Úgy hagyományozódott a családban, hogy Móricz Zsigmond szerelmes volt Kálmán Bellába, az emlékkönyvébe írt egy elég rossz

versikét, próbált neki udvarolni. Bella nagyon rátarti, szép nő volt. A Móricz-kutatásban nem nagyon maradt nyoma ennek a szerelemnek. Az író húsz éves körüli lehetett, az ő részéről ez kudarc volt, sikertelenül ostromolta Kálmán Bellát, akár más hölgyeket is ott, Kisújszálláson.

Kár, hogy a szépséges Bella nem vérrokona, mert poénként tartogatam: talán Zsófia hasonlított a dédire, akkor – ha Zsiga bátyánk megpillantaná, miután elolvasta volna, mi mindent írt róla – biztosan belehabarodna...

Nem igazán illenénk egymáshoz, hiszen talán a vállamig érne... Különben is, ha már lehetne válogatni, akkor inkább Kosztolányit választanám, ő magas, elegáns, jóképű férfi volt...

Igen, tudom, miután nyolc évig Móricz Zsigmond körül forgolódott, Kosztolányi Dezsővel „csalta meg” őt... Egyébként éppen Kosztolányi volt az, aki nem volt nagy véleménynyel nyugatos kollegájáról, Móriczról.

Önmagában nagyon érdekes ez az egész Nyugat-csapat. Sok feszültség volt az első nemzedék tagjai között, sokat vitatkoztak egymással. De amikor külső támadás érte őket – eléggé ellenséges közegben mozogtak –, rögtön összezártak. A Móricz-Kosztolányi viszony az egyik legérdekesebb pontja Kosztolányinak a *Barbárok*ról szóló írása. Éppen nagyon össze voltak veszve, akkor zajlott le az Ady-revizió vihart keltő vitája, ők abszolút ellenkező oldalon álltak. Kosztolányi kikelt Ady ellen, illetve az Ady-kultusz ellen, Móricznak pedig a legfontosabb embere Ady Endre volt, egész életében gyászolta őt. Tehát nagyon összehaláztak. És ezek után, amikor megjelenik a *Barbárok*, Kosztolányi észreveszi, hogy a címadó novella egy remekmű, ír róla egy dicsérő kritikát. Nos, ilyesmire manapság nem nagyon akad példa, székértáborok között végképpen nem. Napjainkban, ha két író össze van veszve, akkor össze vannak veszve, nem akad példa a Kosztolányi-féle gesztusokra.

„Móricz kirángatta magát írói válságaiból”

Rémálom egy kalifátusért

Véres, kegyetlen hírekkel került vissza az utóbbi hetekben a nemzetközi közvélemény elé Irak, az ország ismét fegyverektől hangos. A történetek hátterét ADY ANDRÁS írása foglalja össze.

Június 6-9. között az Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIS, egyes források szerint ISIL) egységei lerohanták a majdnem kétmillió lakosú észak-iraki Moszult, megfutamították a hadsereget és jelen sorok írása közben ez az al-Kaida „volt-tagszervezet” Kirkukot, Bagdadot, Ramadit, Kerbalát és Tikrítet (nota bene: Szaddám szülővárosa) veszélyezteti. Elfoglalta többek között Baidzsit, Jalawlát, Saadiját, Tal Afart. Megállíthatóak? Megakadályozható, hogy valóban létrejöjjön álmaik kalifátusa, amely Libanon mediterrán partvidékétől, az iráni Zagrosz hegyekig terjedne? Válasz egyelőre nincs erre, már csak azért sem, mert érdemes végre elhinni, hogy az al-Kaida nem pusztult el az afganisztáni-pakisztáni-iraki-szíriai-líbiai-szomáliai olvasztótégelyben, és mert ezzel a radikális szunni szervezettel még sokáig számolnia kell a Közel-Keletnek és Afrikának. Nem derűs jövőkép, de minden attól függ, hogy a régió és a nyugat különböző kormányai a pánikból vagy éppen bornírt bizakodásból, illetve a Bush-féle „terrorizmus elleni harc”

Gyengébb és szerteszét húzó a kormány, hezitálnak az amerikaiak, demoralizált a hadsereg és egyre erősebb az ISIS, amely a szíriai sikerek félelemkeltésére is számíthat

Szitává lőtt gépkocsi Kirkutnál

pszeudo-doktrínájából mennyire képesek kilépni, mennyire képesek az al-Kaidát kiismerni: mégpedig a „főköszervezetei” révén. Ilyen al-Kaida gyengülést okozó szervezet (amennyiben legyőzik) most például az ISIS. Első igazi bemutatkozására nem Irakban került sor, hanem Szíriában, és bár eredetileg hihető volt, hogy az Aszad-rezsim ellen akart harcolni, rövidesen kiderült, egy annyira elvakult iszlamista alakulat, hogy a damaszkuszi diktátorral harcoló ellenzéknek is a torkán akadt. Főleg, amikor az ellenállókat összességében gyengének, ideológiailag is impotensnek tartva, az ISIS ellenük fordult.

Csak eszköz a harc? Az ISIS névből az utolsó S-tag (al-Sham) a Levantot, Szíriát, de még Damaszkuszt is jelentheti, de ha a globális dzsihádisták törekvését nézzük, úgy a Levantera utalást jelöli. Igazi jelentését 2013 áprilisában nyeri el, amikor az iraki ISIL Szíriába harctelepül. Az ISIS-t véres és saját politikai-hitbéli véreire is veszélyes szíriai bemutatkozásáért megtagadta az iraki al-Kaida (AQI), de úgy tűnik, ez cseppet sem zavarja az ISIS-t, csillaguk nyílegyenesen emelkedik. Vezére, Abu Bakr al-Bagdadi az AQI-ből (iraki al-Kaida) származik, de mint háborúzó ember eltávolodott az al-Kaida teoretikusától Ayman al-

Zawahiritől. Az ISIS bár ideológiai vonalon szuperkonzervatív, cseppet se válogatós, ami a közlegényeit illeti, a talpasai között sok az angol, német, francia, de még amerikai is, a kaukázusiakról nem is beszélve. Emberanyagában szerepelnek persze (a mártír-jelentések alapján) líbiaiak, szaúdiak, szíriaiak, tunéziaiak, marokkóiak és így tovább. Elgondolkodtató, hogy míg más harcos csoportok (legalább ezerre tehető a sokféleségük) többé-kevésbé azt teszik Szíriában, amiért oda mentek, azaz harcolnak Aszad ellen, addig az ISIS-nek csak eszköze ez a harc, elérnivalója vele egy kezdeti kalifátus, amely egybefogná Szíriát és Irakot, majd ezt továbbterjesztené a mediterrán vidék és Irán irányába. A Szíriában (pl. Rakkában) sikereket elérő ISIS-nek elméletben együtt kellett volna működnie az ottani másik nagy al-Kaida csoportosulással, az al-Nusrával, e helyett versengeni, majd harcolni kezdett vele, mígnem al-Zawahiri utasította őket, hogy törődjenek inkább Irakkal és hagyják Szíriát az al-Nusrára. Bagdadi megtagadta a parancsot, de mivel közben sorra ellene fordultak az általa támadott szíriai ellenálló-csoportosulások (s a megszállt területek civil lakossága is), figyelmét ismét Irakra irányította. Voltak-e előjelei Mószulnak, vagy a Tigris-völgye menti történéseknek? Voltak, csak az történt, ami Irakban, Irakkal történni szokott: lévén, hogy ez egy, a 2003-as fölösleges amerikai intervenció után sosem pacifizált vidék, lévén hogy a Szaddám rezsim után annyira otthona lett az állandó törzsetnikai-politikai élethalál harcnak, hogy a Nyugat hozzászokott ehhez, az Anbar tartományi Fallúdzsában törtétek csak aggodalmat keltettek. Alig mást. Annyira alig, hogy amikor az azóta sem felszabadított Fallúdza kapcsán, az iraki elnök pénzt-paripát-fegyvert kért az amúgy utált-lenézett Amerikától, az Obama-kormány ígéretésekre kezdett... és ma is ott tart. Pedig ha akkor küldték volna a kért helikoptereket, mára tán más lenne a hely-

zet, hisz az ISIS mostani, bagdadi előretörését például az iraki légierő akasztotta meg, és az is megfontolandó, hogy akármennyire szunni-ellenes a Máliki kormány, mégsem tehetné (az iraki félelmek ellenére), hogy csatahelikopterekből géppuskázza az ellenzéket. Mindezek közeli előjelek, de érdemes visszanyúlni 2003-ig, amikor az amerikai inváziót követően az USA ajánlatot kapott Irak hadseregének jó pár vezérkari tisztjétől (nem a Szaddám-gárdistáktól), hogy ha „munkában” hagyják őket, úgy tudásuk, fegyverük az amerikaiak mellé állítják. Kolosszális hiba volt kollektív büntetésük és szélnek eresztésük, hisz ezzel az USA maga ellen fordította a fegyveres testületet. A szunni rezsim bukásával lekerült a földő a síita ellenállásról és a két felekezet közti ellentétek oda juttatták a demokratikus Irakot 2006-2007-ben, hogy az amerikaiak paradigmaváltásra kényszerültek: akit a szunni oldalon megvehettek a síita lázadások és a saját szunnik féken tartására, azt megvettek, ez volt a David Petraeus-os „Iraqi surge”-al megspékelt „Anbar awakening”. Ez a kiindulási nem szólt az ISIL (ISIS)-ről, és csak kissé az al-Kaidáról, de mindenképpen magyarázza, hogy a vallási törésvonalak lehetnek a hadsereg, és rendőrség soraiba, a fegyveres testületek széttöltése pedig már 2011 óta folyik. Innen a katonaság menekülése, az utcákon szétdobált uniformisok, az őrhelyek elhagyása, s innen az is, hogy ahogy Fallúdzsánál se rohantak a hadsereg segítségére az al-Kaidától szabadulni akaró szunnik, úgy most is nehéz lesz egy újabb Szahvát (ébredést) összehozni. A megfutó északi csapatokban nagy volt a szunnik és kurdok száma, a síita egységek meg nem akartak meghalni szunni települések védelmében. Most még kevesebb a lakosság halálmegvető vállalkozó kedve, mélyebbek a felekezeti törésvonalak (a síita ajatollah, Ali Sistani harcba szólította az övéit), gyengébb és szerteszét húzó a kormány, hezitálnak az amerikaiak, demoralizált a hadsereg és egyre erősebb az ISIS, amely a szíriai sikerek félelemkeltésére is számíthat. Az északi hadsereg közel állt ahhoz,

Az ISIS
terrorszervezet két
fegyverese

hogy értelmetlennek tartsa Bagdad védelmét, mert az nem egy olyan kormány székhelye, amelyért meghalni érdemes. Kialakul Bagdad előtt egy kettévált országra jellemző etnikai-hitbeli status-quo (h)arcvonal? Az egyetlen valamirevaló haderő ma Irakban a kurd területek (Kirkuk és régiója) védelmére rendezkedett be, s a pesmergákkal egyelőre az ISIL is óvatoskodik. A Máliki-kormánynak viszont sürgősen barátkoznia kell a kurdisztániakkal, ha nem akarják elveszíteni e részét az országnak, amely gazdaságilag (olajilag) értékes terület. Amennyiben a pesmerga-erőkre számítani akarnak, konszenzusra van szükség abban a parlamentben, amely evvel a belháborúval szemben képtelen volt egységet (kvórumot) mutatva hadiállapotot szavazni. Konszenzus szükséges abban, hogy tisztázzák végre: kinek teremnek bevételeket a kurd-iraki olajmezők, mennyire valós Kurdisztán autonómiája, mikor lesz ennek referenduma, és az mennyire lesz Bagdadra nézve kötelező jellegű? Hogyan rezonál mindezen a török, szíriai és iráni kurd kisebbség, illetve mennyire jó visszahatások érhetik így Kurdisztánt? Ankarának például egyáltalán nem érdeke e vidék megerősödése. Egyelőre csak pár dolog biztos, és ezek aggasztóak: Moszul az északi olajvidékek adminisztratív központja, nem csak elméletileg gazdag metropolisz és csodás propaganda-trófea, hanem egy ban-

kokkal és fegyverekkel teli nagyváros, az ISIS pedig nem ódzkodik attól, hogy feltöltse innen a zsebeit vagy arzenálját.

Együtt az amerikaiakkal A módszer nem áll messze azoktól az akcióktól, amelyekben a jemeni vagy nigériai al-Kaida szilánkszervezetek pénzt és töltényt szereznek. A bagdadi kormánynak pedig nincs más választása, mint visszavenni Moszult, ha meg akarja tartani Irakot. Hogyan? Ezt még ők sem tudják... tán az iráni Forradalmi Gárda vagy a még Amerika ellenes harcból ismert Kataib Hezbollah és hasonló szervezetek segítségével. Ezekkel adott esetben, ad absurdum, közös harcot vívhatna az USA. Amerika, amelyről történelmi-emocionálisan és ideológiailag viszolyog Irak, nem fog szárazföldi csapatokkal visszavonulni oda, ahonnan alig tudott kijönni. Az ISIS-re kért légitámadások túl rizikósak (a helikopter ilyenkor precíziós fegyver, de a bombázás nem oly civilbarát). Az USA már évek óta fordul a geopolitikailag fontosabbnak tartott (újra felfedezett) Ázsia felé, és nagyon nem akarja, hogy vele kapcsolatban egy harmadik-negyedik iraki háborút, vagy második Vietnámot emlegessenek. Amúgy is, amennyiben az iraki olajcentrumok elesnek, a visszaszerzésig, a Közel-Kelet nagy olajtermelői átveszik a terhet. Termelésben, de beavatkozásban, fegyverben is.

**Konszenzus
szükséges
abban, hogy
tisztázzák
végre: kinek
teremnek
bevételeket
a kurd-iraki
olajmezők,
mennyire
valós
Kurdisztán
autonómiája**

Érettségi: közép-európai fokon?

Egyre szigorúbb a hazai közoktatás záróvizsga rendszere, dűl a korrupció elleni harc, az iskolák közötti verseny, a szülőket azonban nem a statisztikák érdeklik, hanem az, milyen értéke van az érettséginek a nemzetközi felsőoktatási piacon. PARÁSZKA BORÓKA körképe.

„Az érettségi csalás ugyanolyan korrupciós bűncselekmény, mint bármely más, hasonló visszaélés” – ezzel a tanügyminiszteri üzenettel kezdődött az idei maratoni érettségi vizsgaidőszak, amely június 11-től július 7-ig tart. Évek óta kiemelt figyelemmel követi a sajtó, mi történik a közoktatás záróvizsgáin, egyrészt azért, mert így mérhető, mennyire sikerült visszaszorítani a teljes román tanügyi rendszert átszövő korrupciót, másrészt azért, mert itt válik egyértelművé, merre halad a minőségbiztosítási rendszer.

Szigor és demográfia Ami a korrupció visszaszorítását illeti, általános a meggyőződés, hogy tisztult a vizsgarend, már nem lehet olyan könnyen érettségi oklevelet vásárolni, mint néhány évvel ezelőtt. „Emberek kerültek börtönbe érettségi csalás miatt, pedagógusok vesztették el állásaikat, és jogukat ahhoz, hogy tanárként tovább dolgozhassanak” – figyelmeztetett Remus Pricopie, a tanügyi tárca vezetője. Valószínű, hogy a vizsgaközpontokban elhelyezett biztonsági kamerák, valamint a korábbi években felderített bűncselekmények száma is elrettentő erővel bír. De változtatásra kényszeríti a középiskolákat az is, hogy érettségire készülnek azok a nemzedékek, amelyek a kilencvenes évek demográfiai válságában születtek. Egyre kevesebb diák választ középiskolát, egyre kevesebb az érettségiző, és a létszámcsökkenés miatt egyre inkább esély van arra, hogy a jelöltek válogassanak a tanintézmények között. Ma jellemző az, hogy az általános évek végzősei olyan iskolát

Ma már nem kérdés, hogy mindenképpen beszélni kell közép-fokon két idegen nyelvet a román és a magyar mellett, ha a felsőoktatásban vagy a munkaerő-piacon érvényesülni akar valaki

Szóbeli vizsgára érkező diáklány. Tízből hárman kihagyják

választanak, ahol az érettségi eredmények jobbakk. A középiskolák szerepe e szerint értékelődött át, négy évnél képzés azonban nem feltétlenül garancia arra, hogy a záróvizsgát sikerrel veszik a maturandusok.

Eltűnő maturandusok Az idei év feltűnő jelensége, hogy jóval kevesebben jelentkeztek záróvizsgára, mint ahányan a 12. osztályt elkezdték, ezért a hazai sajtóban több olyan nyilatkozat is megjelent, amely szerint a középiskolák, szakiskolák „maszkolják” az érettségi eredményeket, csak azokat engedik beiratkozni a megmérettetésre, akik biztosan átmennek. Remus Pricopie cáfolta ezeket a feltételezéseket, az oktatási tárca adatai szerint nincs érdemi változás ezen a téren. Idén a végzősök 73 százaléka jelentkezett érettségire, tavaly ez az arány 71 százalék volt. A székelyföldi megyékben átlag ötszáz végzős „tűnik el”, ezek a diákok beiratkoztak ugyan a 12. osztályba, de már nem érettségiznek. Vagy megbuktak évközben, vagy egyszerűen nem iratkoztak be a záróvizsgára. A tanfelügyelőségek szerint jellemző az, hogy az

úgynevezett posztliceális képzésben továbbtanulók későbbre halasztják a vizsgázást, és az is, hogy a végzősök egy-két évre kitolják az érettségit. Időközben munkát vállalnak, és otthon készülnek a vizsgákra, amit a középiskolában nem tudtak megtanulni, azt munkavállalóként, magánszorgalomból vállalják. Évente megyénként két-háromszáz ilyen visszatérő van. A tanév közben, vagy az érettségi előtti buktatással kapcsolatban megoszlik a pedagógusok és a tanügyi vezetés véleménye. Péter Tünde Kolozs megyei főtanfelügyelő-helyettes például azt mondta, a tanintézmények autonómiájához tartozik az a döntés, hogy kit engednek vizsgázni, és mikor.

Szerencsefaktor Az általunk megkérdezett szülők és diákok szerint Marosvásárhelyen nem tapasztaltak olyat, hogy közvetlenül a vizsga előtt próbáljanak meg lebeszélni végzősöket arról, hogy érettségizzenek. „Elég eszköz volt arra, hogy tanulásra bírják azokat, akiknél gondok voltak korábban, nincsenek arra szorulva a tanárok, hogy hegy alatt kapkodjanak. Ez azonban nem jelenti

felsőfokon is tanulni egy nyelvet, de ehhez ideális körülmények kellenek. Ha az általános iskolában már mindenki számára elérhető lenne az alapozás, akkor a középiskolai munka kiegyensúlyozottabb, és mindenki számára kielégítő lenne. „Nehéz szembenézni azzal, hogy ma már majdnem minden óvodában tanítanak angol nyelvet, az általános iskola alsó tagozatán is folyik az oktatás, a felső tagozaton pedig már egészen komoly felkészítés folyik. És mégis sokan jönnek úgy iskolába, hogy alig látszik rajtuk ez a 8-11 évnyi nyelvtanulás. Elvesztegetett idő”.

Nem segít a verseny A tanügy-minisztérium előrejelzése szerint a következő években az eddigiekhez képest is csökken a középiskolában tovább tanulók száma, ami egyrészt jó, mert a tanügyi rendszer „fellelégzik”, teremhiánytól, a pedagógusok túlterheltségétől nem kell tartani. Lehetőség nyílik a kiscsoportos foglalkozásokra, a személyre szabott odafigyelésre és az alaposabb számonkérésre is. Másrészt viszont enyhül a diákok közötti verseny, ma már egészen más értelmet nyer az „elitképzés”, és ez nehezíti a minőségbiztosítást is. Ezzel az érvvel kapcsolatban a család, amely Dániába küldené továbbtanulni gyermekét, szkeptikusan nyilatkozik: „Romániában mindig egymással versenyzették a gyerekeket. Egymást taposták le egy-egy középiskolai helyért, egy-egy tantárgyversenyen megszerezhető helyezésért. És miért? Hogy kitűnően képzetek legyenek a később feleslegesnek bizonyuló, elavuló tananyagból. Azt szeretném látni, hogy az én gyerekeim Dániában boldogul a marosvásárhelyi tudásával. Nem azt, hogy a szomszéd gyerekek képest hol áll” – foglalt állást a végzettségnek megfelelően mérnökként dolgozó apa, aki hozzáteszi: „Jelentős anyagi erőfeszítésünkbe került az, hogy a gyerekünk versenyképes tudással rendelkezzen, és el merjük küldeni külföldre. Ami most a lányom fejében van, azt első sorban nem a román közoktatásnak köszönheti, és ez nem hízogató a hazai érettségi rendszerre nézve, függetlenül attól, hogy hányan buknak meg, vagy mennek át.”

azt, hogy maradéktalan és kielégítő volt a felkészítés” – magyarázta egy anyuka, akinek gyermeke a helyi elméleti líceumban érettségizik. Ez a család úgy tapasztalta, hogy első sorban a szerencsén múlik, ki milyen tanárokkal készülhet négy éven át a záróvizsgára, mennyire tudják követni a pedagógusok a tanügyi reform elvárásait, és nem attól, ki melyik középiskolában folytatta a tanulmányait. „Nagyon vegyes élményeink voltak az elmúlt négy évben. Jutottak kiváló szakemberek a gyerek mellé, akiknek a munkája bárhol versenyképes. És volt nagyon sok olyan tantárgy, amelyet az iskolában esélye se volt elsajátítani a gyerekeknek. Vagy azért, mert a pedagógus felkészületlen volt, vagy azért, mert a tanrend ésszerűtlen, vagy azért, mert az oktatás körülményei nem felelnek meg a kielégítő munkának”. Ez a család abban bízik, hogy gyerekük nyugaton folytathatja egyetemi tanulmányait, két nyelvből is évek óta magánórára küldték a most érettségi előtt álló végzőst. A nyelvtanárak arról számoltak be, hogy nagy nyomás alatt dolgoznak, de az esélyek kiegyenlíthetőek. „A nyelvvoktatás terén állt be a legnagyobb változás az elmúlt húsz évben. Amikor én a kilencvenes

Eredményesők a faliújságnál. A szerencsén is múlik

Ami most a lányom fejében van, azt első sorban nem a román közoktatásnak köszönheti

években érettségiztem, akkor a középiskolai nyelvtanítás fontosságát már felmérték, de a mikéntje még tisztázatlan volt. Senki sem várta egy érettségizőtől, hogy valóban értse azt az idegen nyelvet, amelyből érettségizik. Ez ma nem így van” – magyarázza a pedagógus, aki arra hívja fel a figyelmet, nagyon eltérő helyzetekkel néznek szembe a diákok. „Nem csak arról van szó, hogy kinek milyen a nyelvérzéke. Ma már nem kérdés, hogy tehetségűtől függetlenül mindenképpen beszélni kell középfokon két idegen nyelvet a román és a magyar mellett, ha a felsőoktatásban vagy a munkaerőpiacon érvényesíteni akar valaki. Sokaknak szerencséje van, mert már a szülők, a nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek elején egyetemet végzők generációja beszélt idegen nyelveket. Ők otthonról is hoznak tudást, otthon is kaphatnak segítséget. Az is jellemző, hogy a középiskola ideje alatt a kamaszok többször kijutnak arra a nyelvtérre, amely számukra fontos. Persze nem mindenki ilyen szerencsés” – teszi hozzá az angol szakos nyelvtanár, aki a legnagyobb gondnak azt tartja, hogy az általános iskolai oktatás rendkívül eltérő. Úgy véli, négy középiskolai év alatt meg lehet akár

Haladásra szomjazók menedéke

A tranzit.ro független, nonprofit szervezet Csehország, Szlovákia, Ausztria és Magyarország után 2012-ben jött létre Romániában az ERSTE Alapítvány kezdeményezésére. Ha kiállításokat, kurzusokat, könyvbemutatókat szervez, azt egy progresszív, baloldali szellemiségben teszi, azon dolgozva, hogy minél több érdeklődő számára kínáljon alternatívát a napjainkat domináló irányvonalakra. KUSTÁN MAGYARI ATTILA riportja.

Kolozsvár központjában, egy kívülről jellegtelen, belül alaposan felszerelt és csinosított épületben található a tranzit.ro. Ha a név alapján keresünk az interneten, nem találunk rá az intézményre, ráadásul Kolozsváron már működik a hasonló nevű Tranzit Ház. A névválasztás azonban nem azé volt, aki a tranzitról irányítja: az alapítvány, amelynél Tordai-S. Attila kurátor pályázott, több országban támogat hasonló projektet, ugyanezen a néven. A Romániai tranzit annyiban különbözik a többitől, hogy nálunk három városban működik egy-egy intézmény, Kolozsvár mellett Bukarestben és Jászvásáron is. Mindez az alapító felek közös megegyezése alapján történt így. Előnye, hogy három város élvezheti a tevékenységüket, a hátránya, hogy a támogatáson osztozni kell.

Érdekes egyébként, hogy a romániai és a többi országban működő tranzitok is a progresszív, baloldali irányvonalat képviselik annak ellenére, hogy ilyen meghatározást nem szabott meg az alapítvány, az intézmény vezetőjével való beszélgetésünkkel pedig csak arra a következtetésre jutottunk, hogy vélhetően alaposan megvizsgálták a „castingra” hívottakat, hogy kellően képzett szakemberek-e. Ezen túl összeköti őket a kelet-európai művészet iránt való érdeklődés és reflexió, holott ha valami releváns, de ezeken a határokon kívül esik, akkor is teret kap itt.

Valóság, fikció, tények A tranzit.ro idej pályázatának keretét a fikció, retorika, tény hármasa adta: létezik

Tordai-S. Attila

FOTÓ: GABRIEL ROȘCA

A megszólítás nem csak a baloldali problémája, a jobboldali vagy liberális kultúra sem vonz hatalmas tömegeket

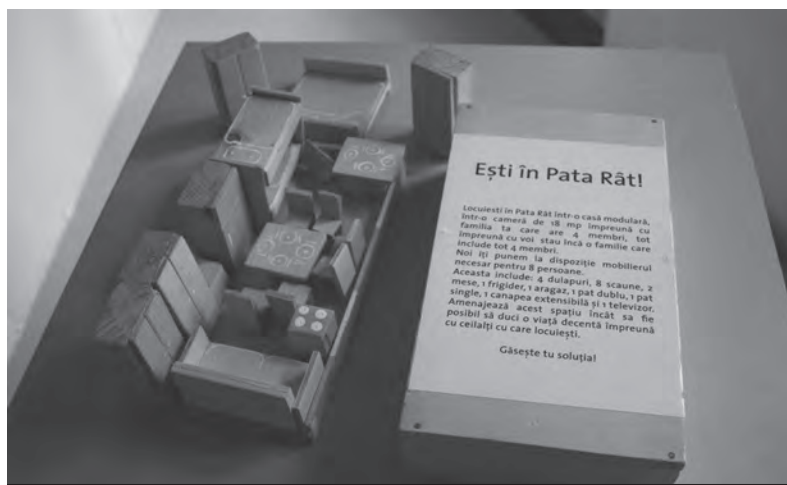
ugyanis a valóság és annak elferdített megjelenése, de ennek fordítottja is, vagyis a valóságnak tekintett dolgok, amelyeket megépítünk magunknak.

Tordai-S. példát is mond erre: a Société Réaliste művészpáros munkája során az efemer államokat kutatta fel, olyanokat, amelyek az eltelt ezer év során létrejöttek és megszűntek. Az ezekből készített térképen jól látszik Európa országhatárainak állandó labilitása. Ugyancsak ők az ENSZ tagállamainak himnuszait átlagolták egy számítógépes program segítségével. Erhardt Miklós a Seychelle-szigetek zászlaját állította ki, amely éppen a román és a magyar zászlók színeiből áll össze.

Egy másik izgalmas és beszédes kiállítás volt a Patarétre költöz-

tett cigánycsaládok történetéből merítkező, amikor az adott művész – a valós helyzetet másolva le – egy kis dobozzal és néhány fabútorral próbálta bemutatni, hogy lehetetlen feladat berendezni a családoknak adott tizenhat négyzetméteres szükséglakásokat a melléjük rendelt bútorokkal.

Meddig ér a kéz? Beszélgetésünk más mederbe terelődik. Arról esik szó, kiket lehet megszólítani egy kortárs művészeti projekttel, betér-e a külvárosi háziasszony megnézni baloldali filozófusuk beszélgetését? Tordai-S. szerint a megszólítás nem csak a baloldali problémája, a jobboldali vagy liberális kultúra sem vonz hatalmas

Vlad Iepure
Teodora Danilă
– Patarét című
munkája

tömegeket. A kortárs művészet bonyolult referenciákat tartalmaz, sok esetben elméleti, amiből tömeges társadalmi változás nem lesz, de a fogás kérdéseket nem lehet mindig közérthetően tárgyalni.

– Politikussá kell legyél ahhoz, hogy ideológiai programoddal ezeket szólíts meg, az egy más hivatás – magyarázza. – Az azonban nem kizárt, hogy jelenlegi vagy jövőbeli politikusok olvassák a baloldali CriticAtac honlapját, eljárnak kortárs művészeti kiállításokra vagy elméleti előadásokra, és érzékenyebbek lesznek bizonyos dolgok iránt.

Meglátása szerint az emberek nagy része ha nem is közvetlenül, de közvetetten mégiscsak érintkezik a művészettel. A domináns kulturális rendezvények vagy trendek legtöbb esetben apolitikusnak mutatkoznak, hiszen nem vállalnak fel nyíltan egy bizonyos ideológiát, de ha alaposabban megvizsgáljuk őket, meglátszik rajtuk milyen értékeket képviselnek. Érdemes ezeknek alternatívát teremteni.

Az érték is lehet érthető Beszélünk a magaskultúra és tömegkultúra viszonyáról is, baloldali-liberális körökben ugyanis elhangzik időnként, hogy nemlétező határvonalról van szó. Tordai-S. szerint létezik különbség, de helyén kell beszélni erről. A magaskultúra több évtizede beemelte a galériákba a tömegkultúrát, elég csak a hatvanas évekből Andy Warhol vagy Marcel Duchamp nevét említeni, illetve az utánuk kibontakozó művészeti gyakorlatot. Bár a kurátor úgy vélekedik, ezek a megmozdulások nem szólítottak meg

Daniel Knorr kiállításán a nézők teremtik meg a művészi összevisszaságot

több embert, jelentőségük másban mutatkozott meg.

Magaskultúra alatt nem elitkultúrát kell érteni. A művész nem kevesekhez kíván szólni, de a legautentikusabb mű létrehozására törekszik. Ezt nem mindenki érti egyforma mértékben. A jó munkák azonban sok esetben bizonyos mértékben közérthetőek. Daniel Knorr kiállítása során például két kilométer hosszú drótot kellett a közönségnek letekerenie egy orsóról, hogy azzal kedve szerint formákat hozzon létre. Természetesen az lett mindebből, amire az alkotó gondolt: összevisszaság. A projektet az éppen aszfaltozó munkások is felfedezték, többen közülük megtekintették, mi történik, egyikük kétszer is visszatért, hogy magyarázatot kapjon a kérdéseire. Tetszett neki a munka, de nem tudta elmondani, miért.

– Egyfelől a populista kultúra könnyen eléri a tömegeket, másfelől a neoliberális gazdaságpolitika kiszolgálja az embereket, nehéz meghatározni, mit értünk kultúra alatt – magyarázza. – Ahogyan az avangárd Tatlin 3. Internacionálé emlékművét se érthette sok orosz paraszt, nagyon sok baloldali szellemben fogant mű is elvontnak tűnhet. De a baloldaliság nem csak a közérthetőséget jelenti, hanem a progresszív szemlélet képviselését is.

Konzervatív és progresszív

Mindig egyszerűbb egy fáradt és elfáult társadalomban a közérthető kultúrának érvényt szerezni, annak, amit mindenki könnyen ért: legyenek festmények, azon belül is mondjuk tájképek – holott az emberek elfelej-

tik, hogy az első tájképek megrökönyödést okoztak a maguk idejében: nem értették, miért festi valaki azt, amit mindenki lát egyébként is. Ami valaha új volt, azt mára megszoktuk, erre Tordai-S. Újabb példát említ, mégpedig az István a királyt, azt a rockoperát, amit egy bőrnadrágos lázadó generáció álmodott meg és vitt színre, ma pedig a konzervatív középosztály vallja a magáénak.

– Szerke a világban a kortárs művészet progresszív, fokozottan reflexív, új, a ma élő ember számára hiteles megoldásokat keres – magyarázza –, ezzel szemben a konzervatív kultúra a kipróbált értékek mentén szerveződik. Nem azt állítom, hogy aki konzervatív értékeket vall, az nem önazonos. Inkább arról van szó, hogy aki konzervatív, az az értékek megőrzését fontosabbnak tartja az egyenlőségénél. Ebből kifolyólag hajlamos könnyebben elfogadni és fenntartani a társadalomban meglévő és folyamatosan újratermelődő igazságtalanságokat.

Szerencsére a progresszív gondolatok előbb-utóbb beépülnek a társadalom szövetébe: egy konzervatív nő is él szavazati jogával, véleményének hangot ad, nem tartózkodik egy intézmény vezetésétől, stb. Ő is szeret szabadnak és egyenlőnek lenni.

A tranzit.ro őszi és jövő évi projektjei az eddigi programok szellemében szerveződnek, folytatódik a *Kriziskultúra és válságpolitika* című konferencia, lesznek kortárs képzőművészeti kiállítások, elméleti szemináriumok, valamint helyet kapnak olyan vendég projektek is, amelyek hasonló törekvéseket mutatnak.

A progresszív gondolatok előbb-utóbb beépülnek a társadalom szövetébe

A gyűlölet futótüze

Hazai ősbemutatóra vállalkozott a Temesvári Csiky Gergely Színház, egy sikeres szerző sikerdarabját állította színpadra Radu-Alexandru Nica. A libanoni származású, Párizs után Kanadában letelepedő Wajdi Mouawad Futótűz című drámáját számos nyelven játsszák világszerte, film is készült belőle. A szereplőit, a helyszíneket tekintve nagyregénynek beillő drámából megrázó előadást alkotott a társulat. A produkciót a TESZT alkalmazásával látta SIMON JUDIT.

Wajdi Mouawad számos irodalmi és színházi díj birtokosa, író, rendező, színész a múlt keresésére indult a Futótűz című drámával. A Kanadában élő szerző szülőhazájába, a polgárháború örölte Libanonba viszi vissza szereplőit, hogy választ találjanak, az első körben megfjehtetlennek tűnő rejtélyekre, hogy aztán, a különböző pillanatokból összeálljon a görög tragédiákhoz hasonló, de végkifejletében mégis különböző történet. A Radu Alexandru Nica rendezte előadás az író történetének fonalát követi, de olyan színházi nyelven fogalmaz, amely által univerzálissá válnak a feltett kérdések, s a válasz is bárhol, bárkire érvényes lehet.

A gyűlölet kulcsát keresi, a gyűlöletét, amely nemzedékeket nyomorít meg, kivetkőzteti emberi mivoltukból az egyéneket. Az abszurd, rosszul értelmezett hagyományok, az értelmetlen, gyűlölet szülte háborúskodás – családban, országban – olyan helyzetbe taszíthat, hogy az igazságosnak vélt harc végtében az ölés, a szenvedés előidézés örömforrássá lesz, s a gyilkos elméjében művészetté nemesedik.

Nem véd meg a tudás A múlt feltárása egyben a felelősség kutatása is: megkeresni azt a pillanatot, amikor elkezdődött az egész érthetetlen és értelmetlen gyűlöletlánc, harcsorozat. A lányok gyűlölik anyáikat – hangzik el a színpadon – de az ok rejtve marad. Mert az csak egy szem a láncból, amikor Nawaltól (Lőrincz Rita, Magyarai Etelka, Tokai

A logika csődöt mond ott, ahol az értelmetlenség az úr; vagy ahol a legendák, a hagyományok fontosabbak, mint az élet

Andrea) a hagyományra, közösségre hivatkozva elveszik a gyermekét; csak folytatás, amikor Nawalhoz csatlakozik a szabadságvágytól hajtott Sawda (Borbély B. Emília), hogy együtt keressék meg az eladott gyermeket, és fegyverrel harcoljanak, talán a szabadságért, a vélt igazságért, talán önmaguk megmentéséért. Lehet az a pillanat a kulcs, amikor az öregasszony elmondja, hogy a tudás az egyetlen menekvés a hagyományokon nyugvó férfiuralom elől. Hogy a tudás lehet a szabadság,

amellyel a hagyományok rabságából lehet kitörni, nőként emberi életet élni. A tudás viszont veszedelmes is, szembehelyez a hagyományok és harcok uralta világgal. A tudás lehet eszköz, de nem véd meg a fegyverektől.

A gyűlölet-lánc végén az idős Nawal (Tokai Andrea), aki öt hosszú évig nem szólal meg, nem beszél ikergyermkeivel, talán a rájuk hagyott borítékok rejtik a titkot, amely miatt már szavak sincsenek, csak a be- és elzárkózás jelezheti az iszo-

FOTÓK: BÍRÓ MÁRTON,
TEMESVÁRI CSIKY GERGELY
SZÍNHÁZ

nyatot, választ az egyre sokasodó kérdésekre.

Jeanne (Éder Enikő) és Simon (Kiss Attila) kénytelenek elutazni a kanadai jelenből a libanoni múltba, hogy feltárják és szembenézzenek saját és anyjuk múltjával, hogy megfejtse a hallgatás, a gyűlölet okát. Az ikerpár elindul és én, a néző lélegzetviasszafojtva követem az útjukat, amely elvezet a kulcsfigurához, Nihadhoz (Molnos András Csaba), de a gyűlöletlánc első szeme továbbra is rejtve marad.

A csend megfejtése Nagyszabású, tiszta jelképekre alapozott, funkcionális díszletben tárul elénk a görög tragédia: az asszony emberei méltóságának megsemmisítése, a harcok, az erőszakosorozat, a vérfertőzés. Ez utóbbira már nincsenek szavak, ez utóbbi nyomán ítéli magát hallgatásra, önmagába zárkózásra az asszony.

A szophoklészi sorstragédia kibontakozása, a görög mitológiához – ha úgy tetszik – a mesékhez hasonlóan történik: a két fiatal útjuk során különböző emberekkel találkozik, akik mintegy útbaigazítják őket, hogy az anyjuk ügyvédjének és barátjának szavai nyomán megkeressék apjukat és bátyjukat. Kettejük számára ez az út a múltjuk, gyökereik megismerését, valamint anyjuk hallgatásának megértését is jelentheti. Mert az anya csendjének megfejtését nem segítheti sem a bonyolult matematikai elmélet (Jeanne matematikus), sem az erő (Simon bokszoló), csak a valóság megismerése. A logika csődöt mond ott, ahol az értelmetlenség az úr; vagy ahol a legendák,

Nica érdeme, hogy a történeten túl kibontotta a lélektani szálakat is, az előadás mégsem csap át melodrámba

a hagyományok fontosabbak, mint az élet.

A remény pillanata Megtalálni a testvért és az apát, kinyitni a borítékot, nem feladni a lehetetlennek tűnő „küldetést”. A gyűlölet első láncszeme ott rejlik a szabadságot, az élhető életet korlátozó tradíciókban, a félelemben.

S közben megismerjük Nihadot, az asszony elveszett gyermekét, a fiát, akit egy életen át keresett, és aki tragédiájának beteljesítője.

Noha a Futótűz korántsem bünygi játék, az előadás feszültségét

csökkentené, ha idő előtt (mondjuk ebből az írásból) kiderülne a végkifejtet.

A rendező nagy bravúrja, hogy az összetett, több szálon futó, számos sorsot megmutató drámából, tiszta, mindvégig követhető előadást alkotott. Tisztán jelenik meg a jelen és a múlt, bontakoznak ki az összefüggések. A háttérvetítések is segítik az eligazodást időben és térben. Nica érdeme az is, hogy a történeten túl kibontotta a lélektani szálakat is, az előadás mégsem csap át melodrámba. Megrázó momentum, amikor Nihad szembesül az igazsággal és ritka szép színházi pillanat, a jelkép, amellyel a fiatalok elvágják a gyűlöletláncot, mintegy békét teremtve elsősorban önmagukban. Ez a remény pillanata is, hogy világ megszabadulhat a háborúkat generáló gyűlölettől. Ehhez elég lenne a szó, a tudás, az értelem.

Minden illeszkedik Fontos és megrázó előadás a Futótűz, de ez a színpadi alkotás a színészek játéka nyomán nemesedett igazán nagyszerűvé. Érzékenységgel, őszinteséggel, tehetség jellemzi mindannyiuk játékát. Valamennyi színész, akár hosszabb, akár rövidebb a partitúrája, de akkor is, amikor két karaktert alakítanak, képesek megmutatni szerepük minden oldalát. Élő embereket jelenítenek, s játékuk nyomán megismerjük a szereplők cselekedeteinek belső indíttatásait.

Minden alakítás külön elemzést és dicséretet érdemel. Ez érvényes mind a főszerepek alakító, mind a kisebb partitúrákban tehetségüket bizonyító művészekre. Ritka az olyan színházi előadás, amelyben minden illeszkedjen és kifejező legyen az alkotásban: a színészi játék, a díszlet, a jelmez, zene, a fények. Olyan nyelvezetben szól az előadás az identitáskeresésről, önmagunk megismeréséről, a múlt szükségszerű feldolgozásáról, a jelen lehetőségeiről, hogy mindvégig a mi térségünkre is érvényes, a megfogalmazott kérdésekre mindnyájunknak válaszolnia kellene, hogy élhetőbb világot teremtsünk.

A temesváriak előadása olyan, amilyenért érdemes színházat csinálni és színházat nézni.

**Temesvári
Csiky Gergely Színház**

Wajdi Mouawad: Futótűz
Fordította Molnár Zsófia

Rendező: Radu-Alexandru Nica
Díszlettervező: Irina Moscu
Jelmeztervező: Ioana Popescu
Zeneszerző: Vlaicu Golcea
Rendezőasszisztens: Dobre Júlia
Világítástervező: Lucian Moga
Énekhang: Éder Enikő

SIKE LAJOS_

El kellene olvasni a Hitelt!

Meginog bennem a nemzettudat, ha Jánosékra gondolok. Az utóbbi időben sokan külföldre települtek környezetből, de senkit nem sajnáltam annyira, mint a négygyermekes Jánosékat, akik Ceaușescu idejében is mindent elkövettek, hogy csemetéik magyarul tanuljanak. Például lakóhelyüktől két kilométerre, a nagy reggeli forgalmon átvágva, az ötödik óvodába hordták naponta apróságait, ami önmagában is félórával korábbi felkelést igényelt, mert már csak ott volt magyar tagozat. A fordulatkor az első közt ment a családfő az utcára, hogy a helyi magyarság mielőbb visszakapja saját líceumát, ahol aztán az ő gyermekeik is tanultak. Egy vagyonba került kitanítatásuk, a falun örökölt nyolc hektár földjüket is eladták, csak hogy mind a négy megfelelő diplomát szerezzen. János egy pohár bor mellett többször elmondta, ez életük legnagyobb vállalkozása. „Arra is köteleztük őket, hogy valamennyi színházi bemutatóra elmenjenek. Mondtam nekik: egy kolozsvári magyar egyetemistának kötelező a színházba járás. Minden darabot néztek meg, mert ragad rátok valami! Csak mi tudjuk, hogyan kerítettük ki a színházi bérlet árát.”

Bármilyen magyar összefogás volt Szatmárnémetiben, Jánosék nem hiányoztak. Ha szoborra gyűjtöttek, az első közt adakoztak, s hamar az érdekvédelmi szervezet mellé álltak. János büszke volt vincellér nagypapjára, s miután gyermekei elvégezték az egyetemet és anyagilag felleltek, százak tőke szőlőt vásárolt. Az első termés borából engem is megkínált, s míg a pohárban gyöngyöző nedűt mustrálgattuk, arról beszélt, hogy a két szomszédos táblát megveszi fiainak, akik szintén itt képzelik el jövőjüket.

Aztán az élet másképp döntött: nagyobbik fia egy tanulmányút végén Németországban ragadt. Alig egy év múlva már küldte felesége és közös csemetéjük fényképét. Olgára szintén rámosolygott a sors. Svédországban egy neves informatikai cég alkalmazta, két év múlva már osztályvezető volt. Férjhezmenetele remekül sikerült, nem sokra rá Imola húgát és Zsolti öcsét is -- akik az egyetem után először itthon és Magyarországon próbálták nem túl sok sikerrel egy jobb állást megfogni, -- ugyanaz a cég alkalmazta. A család központja Szatmárnémetiből lassan Uppsalába tevődött át, amit az is segített,

hogy Zsolti és Imola itthon választott párjával és kisgyerekekkel ment ki. Nem sokra rá repülőre ült a mama is, hisz nála olcsóbb és megbízhatóbb bébiszittert még a svédeknel sem lehet kapni.

János egy ideig maradt bús magányában. Az sem tette derűsebbé, hogy gyermekei havonta ezer euróval próbálták jobb hangulatra bírni. Aztán az élet őt is más útra térítette, hiába mondta korábban többször is, hogy az erdélyi magyarok kivándorlásakor ő teszi be utolsóinak az ajtót. Súlyosbodó szívbetegsége tartós, drága kezelésre szorult. A család azt akarta, hogy velük legyen, mert úgy könnyebben kezelhető. Pár hónapja potyázta el házukat, aztán egy szál virágot vitt a Kölcsey-szoborhoz és elköszönt barátaitól. Nálam különösen elérzékenyült: „Ha tudnád, mennyire irigyellek, a te családotod még mindig együtt van Szatmárnémetiben. Bocsáss meg, ha csalódást okoztunk!”

Nem okozott csalódást, inkább egy kis fájdalmat. Magatartásuk tökéletesen megfelel annak, amit Széchenyi a Hitelben így ír le: „Az embereket nem annyira a nemzeti érzés, sokkal inkább az erkölcsi, de főleg az anyagi haszon motiválja”. Nehéz ezt cáfolni, amikor nyilvánvalóan a jobb kereset és megélhetés céljából százazrek hagyják el mind Romániát, mind Magyarországot. Főleg fiatal diplomások, csupa nemzőképes ifjú, akik új hazájukban gyarapítják majd az ottani nemzetet. Mert ne legyenek illúzióink, a szülők a kettős állampolgárság okán még

Pestre szavazhatnak, gyermekeik pár magyar népdalt és táncot is megtanulhatnak, de nagy többségük beolvad az ottani lakosságra.

Az anyaország a nemzeti érzés erősítésével, valójában kijátszásával, olcsó magyarkodással, több zászlóval, himnusszal, s a dicső múltra való hivatkozással akarja otthon tartani őket. Ezen van a hangsúly és nem azon, hogy az országot mind jobban kinyissák a külföldi beruházók előtt és biztos kenyeret adjanak a jövő nemzedékének. Mert a gazdasági fejlődés volna ma az igazi nemzeti érdek, nem a nemzeti érzést öncélúan a regnáló hatalom fenntartásának szolgálatába állítani. Furcsa, hogy ezt egy olyan kormány teszi, amely retorikában kisajátítja Széchenyit, de a jelek szerint nem olvasták a Hitelt.

A család központja Szatmárnémetiből lassan Uppsalába tevődött át

Kolozsvári Állami Magyar Színház

Június 27-én, péntek este 8 órakor
„...függök ezen a zord élet-párkányon...”

Bogdán Zsolt Ady-estje

stúdióteremben

Szerkesztő: **Szugyiczky István**

Előadja: **Bogdán Zsolt**

A Szatmárnémeti Északi Színház

Harag György Társulata

és a Kolozsvári Állami Magyar

Színház közös produkciója

**Jótékonyági előadás a balkáni
árvízkárosultak megsegítésére**

Június 29-én, vasárnap este 7 órakor
ŐSBEMUTATÓ

Stephanie Robison & Theodore Shank:

Serena in X-tremis

nagytermi előadás

Rendező: **Albu István**

**Jótékonyági előadás a balkáni
árvízkárosultak megsegítésére**

SZERVEZŐK:

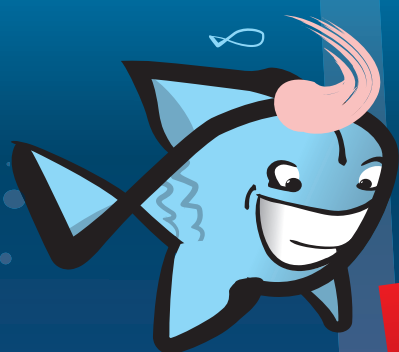

SAPIENTIA
ERDÉLYI MAGYAR
TUDOMÁNYEGYETEM

eu Tábor MAROSFŐ 2014. JÚLIUS 8-13.

MIERT PROJEKT

HOGYAN TOVÁBB
EURÓPA

JELENTKEZZ:

EU TABOR.MIERT.RO

ELŐADÁSOK SZEKCIÓÜLÉSEK GYAKORLATI BEMUTATÓK
SPORT BULI KONCERTEK HUMORESTEK SZÓRAKOZÁS